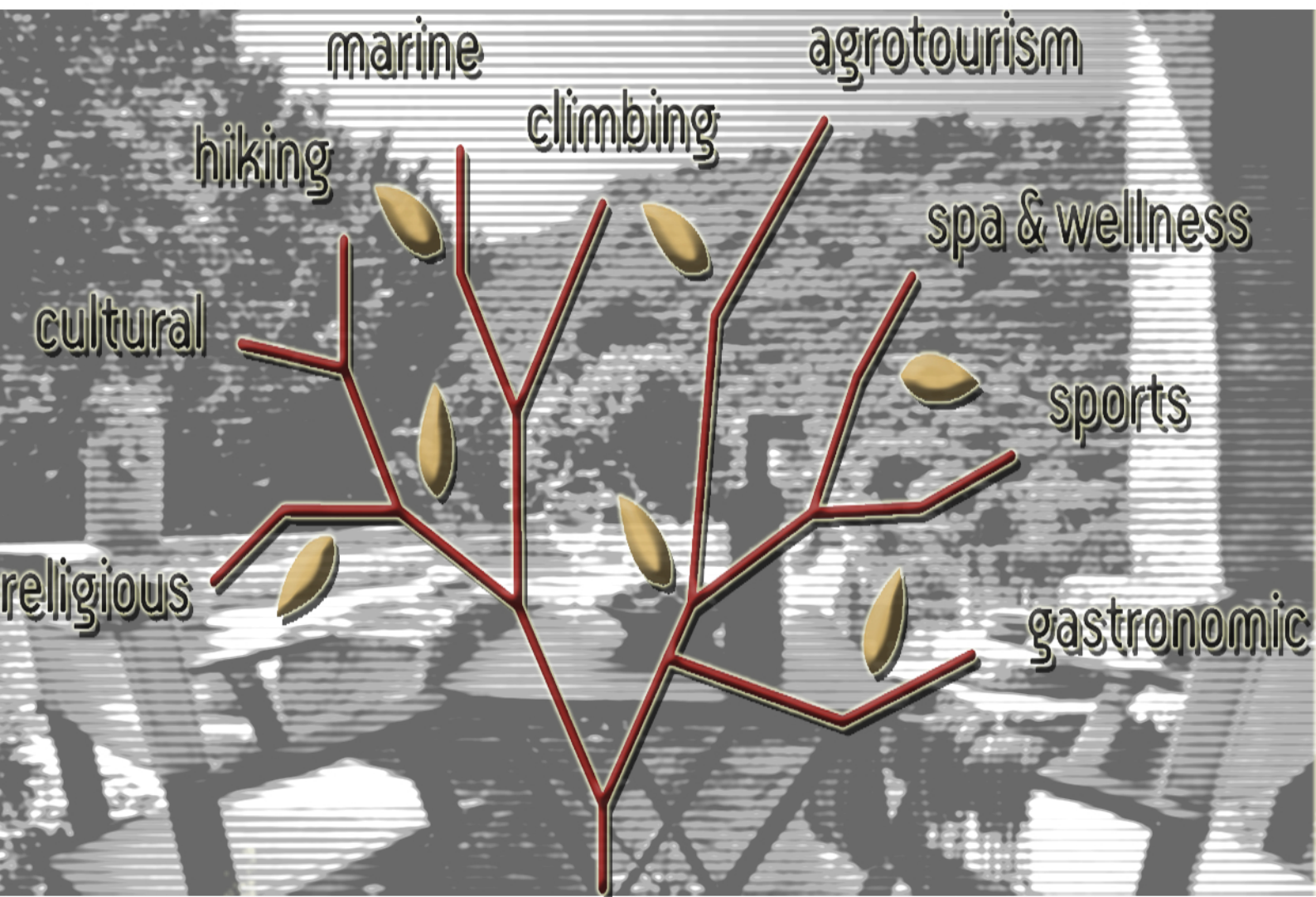

Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα ως παράγων αιιφόρου ανάπτυξης.

Το παράδειγμα της Μηλιάς στα Χανιά.

Επόπτης Καθηγητής: Αντώνης Φραγκούλης

Φοιτητής: Γιώργος Κοτσάνης

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	04
----------------	----

Κεφάλαιο 1^ο

1.1 Ορισμός εναλλακτικού τουρισμού	05
1.2 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού	
1.2.1 Χειμερινός Τουρισμός	09
1.2.2 Ορεινός Τουρισμός	10
1.2.3 Θρησκευτικός Τουρισμός	11
1.2.4 Θαλάσσιος Τουρισμός	12
1.2.5 Αθλητικός Τουρισμός	13
1.2.6 Τουρισμός Περιπέτειας	14
1.2.7 Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας	14
1.2.8 Αγροτουρισμός	15
1.2.9 Πολιτισμικός Τουρισμός	15
1.2.10 Κοινωνικός Τουρισμός	16
1.2.11 Τουρισμός Υγείας και Φυσικής Ζωής	16
1.2.12 Θεματικός Τουρισμός	16
1.2.13 Οικολογικός Τουρισμός	17
1.2.14 Εκθεσιακός Τουρισμός	17
1.2.15 Τουρισμός Κινήτρων	17
1.2.16 Εκπαιδευτικός Τουρισμός/Επιστημονικός Τουρισμός	18
1.2.17 Αστικός Τουρισμός	18
1.3 Ορισμός αειφόρου ανάπτυξης	19

Κεφάλαιο 2^ο

2.1 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα	
2.1.1 Κοινωνικός Τουρισμός	22
2.1.2 Συνεδριακός Τουρισμός	23

2.1.3 Ιαματικός Τουρισμός.....	25
2.1.4 Αθλητικός Τουρισμός	28
2.1.5 Θρησκευτικός Τουρισμός	32
2.2 Το Εθνικό Πάρκο Πρεσπών ως παράδειγμα εναλλακτικού τουρισμού στην ελληνική ύπαιθρο.....	36
2.3 Η συνεισφορά του εναλλακτικού τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη.....	40

Κεφάλαιο 3^ο

3.1 Μαζικός τουρισμός vs εναλλακτικός τουρισμός	42
3.2 Η Μηλιά ως πρότυπο εναλλακτικού τουρισμού στην Κρήτη	46
3.3 Προτάσεις ευδοκίμησης εναλλακτικού τουρισμού στην Κρήτη	53
Συμπεράσματα	60

Εισαγωγή

Η πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα συνοδεύεται από όλο και αυξανόμενες μολύνσεις του περιβάλλοντος και του πλανήτη ευρύτερα. Ένας από τους κύριους παράγοντες αυτού του φαινομένου, σύμφωνα με ειδικούς επιστήμονες, είναι ο μαζικός τουρισμός, ο οποίος ήταν ο δημοφιλέστερος τρόπος τουρισμού κατά τον 20^ο αιώνα. Τις τελευταίες δεκαετίες όμως, η ανάγκη αναζήτησης και ύπαρξης νέων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης έχουν οδηγήσει σε μια νέα φιλοσοφία στον τουρισμό που προωθεί τον σεβασμό προς το περιβάλλον και τον πολιτισμό και εναντιώνεται στο πρότυπο μαζικής τουριστικής διακίνησης.

Τα τελευταία χρόνια, ο εναλλακτικός τουρισμός γίνεται όλο και πιο γνωστός και όλο και περισσότεροι άνθρωποι στρέφονται προς αυτόν. Στα πλαίσια του εναλλακτικού τουρισμού προωθούνται τόσο η διαδικασία του ταξιδιού ως περιπλάνηση σε μη γνώριμους χώρους και τόπους, όσο και η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνιών. Ο τουρίστας δεν αντιμετωπίζεται ως *πελάτης* αλλά ως *ταξιδευτής*. Τα παραπάνω είναι ο βασικός λόγος που ο εναλλακτικός τουρισμός έχει αρχίσει να εδραιώνεται για τα καλά στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα.

Δεδομένου, λοιπόν, ότι ο εναλλακτικός τουρισμός είναι πιο επίκαιρος από ποτέ, στην παρούσα εργασία θα γίνει αρχικά μια εκτενή περιγραφή του όρου του εναλλακτικού τουρισμού και των κατηγοριών από τις οποίες απαρτίζεται, καθώς επίσης και θα παρατεθεί ο τρόπος που συνδέεται με την αειφόρο ανάπτυξη. Εν συνεχεία, θα παρατεθούν τα βασικά είδη εναλλακτικού τουρισμού που ευδοκιμούν στην Ελλάδα και ο κοινωνικο-οικονομικός τους αντίκτυπος στον ελλαδικό χώρο. Τέλος, το ενδιαφέρον θα εστιαστεί στην Κρήτη όπου θα γίνει μια αναφορά των λόγων που ο εναλλακτικός τουρισμός βρίσκει πρόσφορο έδαφος στο νησί της Κρήτης, το οποίο διαθέτει αφθονία φυσικού και πολιτιστικού πλούτου σε όλη την έκτασή της. Το παράδειγμα της Μηλιάς στα Χανιά θα προταθεί ως το πλέον άρτιο παράδειγμα μίμησης εναλλακτικού τουρισμού για όλη την κρητική περιφέρεια.

Κεφάλαιο 1^ο

1.1 Ορισμός εναλλακτικού τουρισμού

Ο όρος *εναλλακτικός τουρισμός* πρωτοεμφανίστηκε στον Οικουμενικό Συνασπισμό για τον Τουρισμό στον Αναπτυσσόμενο Κόσμο (Ecumenical Coalition on Third World Tourism – ECTWT) ο οποίος, με την ίδρυσή του το 1981 στη Μπανγκόκ, διακήρυξε ότι ο στόχος του είναι *“να εξερευνήσει πιθανές μορφές εναλλακτικού τουρισμού στις χώρες του Τρίτου Κόσμου”* (Lanfant & Graburn 1992). Στη συνέχεια, το 1984 στο Chiang – Mai (Ταϊλάνδη) οι 44 συμμετέχοντες στο ECTWT συμφώνησαν ότι ο εναλλακτικός τουρισμός είναι *“μια διαδικασία που προωθεί μια δίκαιη μορφή ταξιδιού μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνιών με στόχο την αμοιβαία αλληλοκατανόηση, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ των συμμετεχόντων”* (Holden 1984). Ένας άλλος ορισμός ορίζει τον εναλλακτικό τουρισμό ως *“μορφές τουρισμού που είναι συμβατές με τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές αξίες της περιοχής και οι οποίες επιτρέπουν τόσο στην κοινωνία υποδοχής όσο και στους επισκέπτες να απολαύσουν μία θετική και αξιόλογη αλληλεπίδραση και κοινές εμπειρίες”* (Eadington & Smith). Παρά την διαφορά ως προς το εάν είναι διαδικασία ή μορφές τουρισμού και οι δύο ορισμοί εστιάζουν στην αλληλεπίδραση των ντόπιων με τους τουρίστες και το νόημα που πρέπει να έχει η τουριστική δραστηριότητα και για τις δύο αυτές πλευρές.

Οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν έναν τέτοιο εναλλακτικό τουρισμό είναι σύμφωνα με τους Hitchcock, King και Parnwell οι παρακάτω :

- Πρέπει να βασίζεται σε ένα διάλογο με την τοπική κοινωνία η οποία πρέπει να είναι ενήμερη για τις επιδράσεις του.
- Πρέπει να βασίζεται σε ορθές περιβαλλοντικές αρχές και να λαμβάνει υπόψη τον τοπικό πολιτισμό και τις θρησκευτικές ιδιαιτερότητες.
- Πρέπει να είναι μέσο για την πιο δίκαιη κατανομή των κερδών στους φτωχούς.
- Η κλίμακα ανάπτυξης θα πρέπει να είναι σύμφωνη με την ικανότητα της περιοχής να ανταπεξέλθει, τόσο σε όρους αισθητικής όσο και οικολογίας.

Ο εναλλακτικός τουρισμός ορίστηκε ως μία πιο κατάλληλη μορφή τουριστικής ανάπτυξης για τον αναπτυσσόμενο κόσμο από ότι το μοντέλο του μαζικού, το οποίο κυριαρχούσε τότε δημιουργώντας φαινόμενα εξάρτησης από τον ανεπτυγμένο κόσμο (Dearden & Harron 1994). Παρά αυτόν τον αρχικό προσδιορισμό της έννοιας του εναλλακτικού τουρισμού ως απάντηση στη θεωρία της εξάρτησης των αναπτυσσόμενων χωρών και την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινότητας σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας και πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων, και οι ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης ανέπτυξαν τις δικές τους μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Οι μορφές αυτές πήραν την ονομασία και ως "νέος" τουρισμός (Pearce 1992). Η έμφαση δόθηκε σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας, ενώ θέματα, όπως η επαφή και αμοιβαία κατανόηση επισκέπτη/οικοδεσπότη και η προώθηση μίας πιο δίκαιης μορφής τουρισμού, όπως συχνά συμπεριλαμβάνεται στους ορισμούς και τις αρχές του εναλλακτικού τουρισμού, δεν έχουν την ίδια βαρύτητα στις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης. Ένα μεγάλο θέμα με τον εναλλακτικό τουρισμό είναι ότι μπορεί να είναι απλώς ένα πρώτο στάδιο στον κύκλο ζωής μίας τουριστικής περιοχής, το οποίο θα διαδεχτεί ο μαζικός τουρισμός. Υπάρχει πάντα ο φόβος ότι εάν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δεν βασιστούν σε οργανωμένο σχεδιασμό θα αποτελέσουν την πόρτα για τον μαζικό τουρισμό (Ledbury 1997).

Εκτός από τα παραπάνω, ο εναλλακτικός τουρισμός έχει κατηγορηθεί και για την ασάφεια που τον διακρίνει. Η ασάφεια αυτή μπορεί να αποδοθεί σε διάφορες αιτίες. Καταρχήν, ο όρος εναλλακτικός τουρισμός χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει ένα εύρος πραγμάτων. Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αναφέρεται, ανάλογα με την περίπτωση και τον ενδιαφερόμενο, στην πρακτική του τουρισμού, στο τουριστικό προϊόν, στον τουριστικό σχεδιασμό, στην αναπτυξιακή στρατηγική ή στη νέα τάξη πραγμάτων στον τουρισμό (Lanfant & Graburn 1992). Ως *κατάλυμα* ο εναλλακτικός τουρισμός αναφέρεται σε μικρής κλίμακας, οικογενειακές επιχειρήσεις, με παραδοσιακή αρχιτεκτονική και χρήση τοπικών υλικών, σε αντίθεση με τις μεγάλης κλίμακας, τιμεντοποιημένες υποδομές του μαζικού τουρισμού. Ως *τουριστικό προϊόν* είναι πιο ακριβό από το μαζικό και

πωλείται σε εύπορους πελάτες με ενδιαφέρον στον πολιτισμό, μακριά από την εμπορευματοποίηση και τα οικονομικά μεγέθη του καπιταλιστικού μαζικού τουρισμού που όμως συγκεντρώνονται σε λίγες πολυεθνικές συνήθως εταιρείες. Ως *δραστηριότητα*, συνδέεται με την καλή φυσική κατάσταση μέσω της ενασχόλησης με σπορ ή μέσω συνηθειών υγιεινής διατροφής και ευζωίας, με πνευματικές και αισθητικές αναζητήσεις, με ταξίδια σε μακρινές ανεξερεύνητες περιοχές με φυσικό και πολιτιστικό πλούτο. Ως *σχεδιασμός*, ο εναλλακτικός τουρισμός εκφράζει τις επιθυμίες της τοπικής κοινωνίας για αμοιβαία γνωριμία, αλληλοκατανόηση καθώς και διάχυση των ωφελειών από την ανάπτυξη στον τόπο, ανάπτυξη από τους ντόπιους για την τοπική κοινωνία. Τέλος, ως *μία νέα τάξη πραγμάτων*, ο εναλλακτικός τουρισμός εκφράζει την αντικατάσταση του παρωχημένου μαζικού τουρισμού, δεν είναι άλλη μία μορφή τουρισμού αλλά η μορφή που ανταποκρίνεται στη νέα πραγματικότητα του τουρισμού και τις απαιτήσεις του νέου τουρίστα/καταναλωτή.

Η συσχέτιση του όρου με την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη ήδη από τα πρώτα στάδια της εμφάνισής του, ενώ δεν είχε ακόμη αναπτύξει μία γερή θεωρητική βάση, μπορεί να θεωρηθεί ως άλλη μία αιτία της ασάφειας. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, όπως και η βιώσιμη ανάπτυξη, χαρακτηρίζονται ως ασαφείς έννοιες που χρησιμοποιούνται για να υποδηλώσουν ένα εύρος αντιλήψεων, αξιών και ιδεολογικών τοποθετήσεων (Butler 1999). Η ταύτιση της έννοιας του εναλλακτικού τουρισμού με την έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης όχι μόνο δεν βοήθησε στο να αναπτύξει τις δικές του θεωρίες, αλλά συνέβαλλε στην συνέχιση της ασάφειας.

Η κριτική που ασκήθηκε στον εναλλακτικό τουρισμό, ενισχυμένη από την ασάφεια του ορισμού και τις διαφορετικές προεκτάσεις που μπορεί να πάρει σε διαφορετικές περιοχές, έχει οδηγήσει την επιστημονική κοινότητα σε δύο παραπλήσιες πλην διακριτές κατευθύνσεις. Η πρώτη, που σχετίζεται με την εξέλιξη του εναλλακτικού τουρισμού στον αναπτυσσόμενο κόσμο έχει πάρει τη μορφή του *pro-poor tourism* που διερευνά πως ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση της φτώχειας στον πλανήτη, ενώ η δεύτερη έχει πάρει τη μορφή των

ειδικών μορφών τουρισμού που επικεντρώνονται γύρω από τα κίνητρα και τις επιθυμίες του καταναλωτή συμβαδίζοντας με τη μεταμοντέρνα άποψη για την παραγωγή και την κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος.

Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι προτιμότερο να αντιμετωπίζεται ως μία αναπτυξιακή στρατηγική με συγκεκριμένους στόχους και αρχές παρά ως ένα προϊόν ή μορφή τουρισμού. Όταν χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει μία αναπτυξιακή στρατηγική, τότε μιλάμε για εφαρμογή της εναλλακτικής ανάπτυξης στον τουρισμό σε περιοχές που έχουν επιλέξει τον τουρισμό ως ένα από τα μέσα για την οικονομική τους ανάπτυξη (Lanfant & Graburn 1992). Μορφές, όπως ο αγροτουρισμός που "παραδοσιακά" θεωρείται εναλλακτική μορφή τουρισμού, εάν δεν αποτελέσουν αντικείμενο κατάλληλου σχεδιασμού, ανάπτυξης και διαχείρισης μπορεί να καταλήξουν σε τουριστική δραστηριότητα που απλά εξαντλείται σε φιλοπεριβαλλοντικές δηλώσεις και την παράδοση στον τουρισμό ολοένα και περισσότερων παρθένων περιοχών.

1.2 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού

1.2.1 Χειμερινός Τουρισμός

Αυτή η μορφή τουρισμού χρονολογείται περίπου τέσσερις χιλιάδες χρόνια πριν. Ο χαρακτήρας της ήταν εντελώς διαφορετικός μια και κίνητρο αποτελούσε να μπορέσουν οι άνθρωποι που ζούσαν σε βόρειες χώρες να μετακινηθούν ευκολότερα και ασφαλέστερα. Ο χειμερινός τουρισμός (winter tourism) περιλαμβάνει ένα πλήθος δραστηριοτήτων, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων είναι η χρονική περίοδος πραγματοποίησής τους.

Η ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού αποτελεί πάγιο αίτημα των υπεύθυνων της τουριστικής πολιτικής της κάθε χώρας, καθώς μπορεί να παράσχει λύση στο πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας στις περιοχές εκείνες που διαθέτουν τις κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες. Βασική κατηγορία του χειμερινού τουρισμού αποτελεί ο χιονοδρομικός τουρισμός, ο οποίος περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως το σκι καταβάσεων, το ορειβατικό σκι, το σκι ανώμαλου δρόμου και δρόμων αντοχής.

Ο χιονοδρομικός τουρισμός δίνει τη δυνατότητα στους τουρίστες να συνδυάζουν το σκι - χιονοδρομία με ορισμένες άλλες δραστηριότητες, όπως αναψυχή στην ύπαιθρο, επίσκεψη/περιήγηση σε αξιοθέατα ή σε γειτονικούς αρχαιολογικούς χώρους κ.α. Οι χώροι αναψυχής και άθλησης με το άμεσο φυσικό περιβάλλον που κυριαρχεί στο τοπίο και πλαισιώνει τις εγκαταστάσεις περιγράφουν τον κεντρικό χώρο. Βασικό πεδίο ανάπτυξης αυτού του τύπου τουρισμού είναι τα χιονοδρομικά κέντρα που συγκροτούνται από οργανωμένες και πολυσύνθετες υποδομές. Τα έργα που απαιτούνται, ωστόσο, για τη διαμόρφωση των χιονοπλαγιών, καθώς και η απαραίτητη υποδομή και ανωδομή ενός χιονοδρομικού κέντρου ενέχουν τον κίνδυνο να μετατρέψουν τον χιονοδρομικό τουρισμό σε είδος μαζικού τουρισμού (όπως έχει συμβεί στις χώρες των Άλπεων) και να επιφέρουν αλλοιώσεις στο γεωμορφολογικό ανάγλυφο. Ανάλογες με το είδος της χιονοδρομίας

είναι και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα, σημαντικές θεωρούνται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις στις περιοχές όπου λειτουργούν εγκαταστάσεις για σκι καταβάσεων. Σήμερα, βέβαια, αποτελεί για αρκετές χώρες (π.χ. Αυστρία, Ελβετία, Γαλλία, Καναδά) το κυρίαρχο εθνικό τουριστικό προϊόν τους.

1.2.2 Ορεινός Τουρισμός

Ο ορεινός τουρισμός (mountain tourism) είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται στο ορεινό περιβάλλον και έχει ως χαρακτηριστικό γνώρισμά του τη χωρική στάση και τη μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων. Αφορά ταξίδια, συχνά μικρής διάρκειας, και οι δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν είναι η χιονοδρομία κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών, η ορειβασία, που περιλαμβάνει την πεζοπορία, την αναρρίχηση και τον αλπινισμό, η σπηλαιολογία, το ορειβατικό ποδήλατο, το ράφτινγκ και ντο καγιάκ, το παραπέντε και το ελεγχόμενο κυνήγι. Είναι γεγονός ότι οι ορεινές περιοχές ανά τον κόσμο αποτελούν τον δεύτερο δημοφιλέστερο τουριστικό προορισμό μετά τις ακτές και τα νησιά, αντιστοιχώντας στο 15 – 20 % του ετήσιου παγκόσμιου τουρισμού. Ορισμένες περιοχές κατοικήθηκαν από κτηνοτρόφους και βοσκούς με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ενός ορεινού πολιτισμού, κατά κανόνα ποιμενικού χαρακτήρα. Έτσι, αναπτύχθηκαν τέχνες όπως η ξυλογλυπτική, η αγιογραφία, η ζωγραφική δομικών στοιχείων, η γουνοποιία, η υφαντική, η αργυροχρυσοχοΐα και η χειροτεχνία, που συνετέλεσαν στη δημιουργία οικισμών, αρχοντικών και δημόσιων κτιρίων, η ομορφιά των οποίων αποτελεί αξιόλογο τουριστικό πόρο. Βέβαια, κάθε δράση που αναφέρεται στην ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα της κάθε ορεινής περιοχής και να επιτρέπει την έκφραση αυτής της περιφερειακής και τοπικής ποικιλομορφίας, τηρώντας κάθε φορά την αρχή της επικουρικότητας, δηλαδή των συναγωνιστικών και αλληλοσυμπληρωματικών δράσεων.

1.2.3 Θρησκευτικός Τουρισμός

Το προσκύνημα σε ιερού τόπους υπήρξε ανέκαθεν ένας από τους λόγους πραγματοποίησης ταξιδιών. Τα ταξίδια με σκοπό το προσκύνημα σε τόπους ιερούς αποτέλεσαν τον προπομπό του θρησκευτικού τουρισμού, που σημαίνει ταξίδι του προσκυνητή στον τόπο του προσκυνήματος. Έτσι, ο θρησκευτικός τουρισμός (religious tourism) αποτελεί μια μορφή που εκφράζει την επιθυμία των ατόμων να μετακινηθούν από τον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους σε έναν άλλο τόπο, που τον θεωρούν ιερό (π.χ. ναό , μοναστήρι κ.λ.π.), επιλέγοντας συχνά και τη χρονική περίοδο του ταξιδιού με σκοπό την επικοινωνία τους με το θείο, την εκπλήρωση ενός τάματος ή την εκδήλωση ευγνωμοσύνης αλλά και την επαφή, τη γνωριμία, τη μελέτη και τη γνώση της θρησκευτικής παράδοσης και κληρονομιάς. Πολλές φορές, τα ταξίδια αυτού του τύπου παρουσιάζουν τόσο καλλιτεχνικό ενδιαφέρον, καθώς τα κτίσματα, οι αγιογραφίες, τα ξυλόγλυπτα, τα ιερά κειμήλια και άμφια, τα σπάνια χειρόγραφα των μοναστηριών και των εκκλησιών διακρίνονται για την υψηλή αισθητική αξία τους, όσο και πολιτισμικό και εκπαιδευτικό, καθώς σε αρκετά μοναστήρια υπάρχουν βιβλιοθήκες με πολύτιμα βιβλία, απ'όπου μπορεί να αντλήσει κανείς σπάνιο υλικό και γνώση. Ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να συνδυαστεί με τον αγροτουρισμό. Μία από τις δραστηριότητες στην οποία μπορεί να επιδοθεί ο ταξιδιώτης, και συνδυάζεται με τη διαμονή σε αγροτουριστικά καταλύματα, είναι οι επισκέψεις στα θρησκευτικά μνημεία της περιοχής όπου αναπτύσσεται ο αγροτουρισμός. Για πολλούς ερευνητές ο θρησκευτικός τουρισμός θεωρείται υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού, δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες σε οργανωμένα θρησκευτικά ταξίδια διαθέτουν επιπλέον χρόνο για επίσκεψη σε επιλεγμένα τουριστικά αξιοθέατα πολιτισμικής σημασίας.

1.2.4 Θαλάσσιος Τουρισμός

Με τον όρο «θαλάσσιος τουρισμός» χαρακτηρίζεται κάθε τουριστική δραστηριότητα που έχει ως κυρίαρχο κίνητρο τη θάλασσα και τις ακτές της, είτε ως πεδίο δραστηριοτήτων τουρισμού είτε ως ειδικό ενδιαφέρον, συχνά με αθλητική ή πολιτιστική διάσταση. Η μεγάλη προσέλευση τουριστών στις θάλασσες και στις ακτές έχει καταστήσει απαραίτητη την οργάνωσή τους για καλύτερη διαχείριση, με αποτέλεσμα τη δημιουργία οργανωμένων παραλιών (πλαζ). Εκτός, όμως, από τις ενεργές θαλάσσιες διακοπές, υπάρχουν και οι πιο «παθητικές», που έχουν να κάνουν με την παρατήρηση της θαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας. (π.χ. παρατήρηση θαλάσσιων θηλαστικών κ.α.). Ο θαλάσσιος τουρισμός (marine tourism) αποτελεί μία εναλλακτική μορφή τουρισμού, όπου ο τουρίστας μπορεί να διαθέσει ολόκληρο ή το μεγαλύτερο διάστημα των διακοπών του εν πλω, επιλέγοντας ως μέσο μετακίνησης και ψυχαγωγίας του ένα πλοίο το οποίο του προσφέρει ένα προκαθορισμένο πρόγραμμα θαλάσσιας περιήγησης, ή ένα σκάφος, στο οποίο μπορεί να συναποφασίσει για το πρόγραμμα της θαλάσσιας περιήγησης που θα ακολουθηθεί. Κύρια προϊόντα, επομένως του θαλάσσιου τουρισμού είναι οι θαλάσσιες περιηγήσεις με σκάφη αναψυχής και οι κρουαζιέρες. Βέβαια απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η δημιουργία κατάλληλης, επαρκούς και ασφαλούς υποδομής, που θα βρίσκεται περιφερειακά και κοντά στους τουριστικούς πόλους έλξης (π.χ. μαρίνες, υπαίθριοι χώροι στάθμευσης, κατασκευή ειδικών σημείων συλλογής απορριμμάτων και αναρρόφησης λυμάτων των σκαφών κ.λπ.). Παράλληλα, οι θαλάσσιοι τουριστικοί πόροι (υδάτινο περιβάλλον, έμβιος κόσμος του νερού κ.α.) είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε εξωτερικούς ανθρωπογενείς παράγοντες. Η ποιότητα των πόρων αυτών επηρεάζεται από την ανθρώπινη παρέμβαση, με αποτέλεσμα, όταν γίνεται υπερεκμετάλλευση ή κακή χρήση τους και ιδιαίτερα όταν οι πόροι αυτοί γίνονται αποδέκτες προϊόντων της ανθρώπινης δραστηριότητας (καύσιμα, υπολείμματα λιπασμάτων και χημικών κ.α.) να ζημιώνονται σημαντικά και η αξία τους να υποβαθμίζεται. Για την αναβάθμιση των ήδη υποβαθμισμένων θαλάσσιων πόρων αλλά και για την προστασία του συνολικού θαλάσσιου και παράκτιου πλούτου, πρέπει κάθε αναπτυξιακή πορεία να

βασίζεται σε μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων και διαχειριστικά σχέδια ανάπτυξης.

1.2.5 Αθλητικός Τουρισμός

Η αναγνώριση της άσκησης ως σημαντικού παράγοντα διατήρησης και προαγωγής της σωματικής, πνευματικής και ψυχικής υγείας, καθώς και ως μέσου θεραπευτικής αγωγής οδηγεί στην αξιοποίηση και ανάδειξη του αθλητικού τουρισμού (sports tourism).

Ο αθλητικός τουρισμός κατηγοριοποιείται σε :

- α. τουρισμό μετακίνησης φιλάθλων
- β. τουρισμό αθλητών για προπονήσεις εκτός έδρας
- γ. άθληση τουριστών που δραστηριοποιούνται ευκαιριακά

Οι δραστηριότητες με τις οποίες μπορούν να ασχοληθούν οι τουρίστες είναι :

- Τα «κλασσικά» σπορ : Μπάσκετ, ποδόσφαιρο, βόλεϊ, τένις και γκολφ το οποίο ενισχύεται σήμερα από τα αναπτυξιακά προγράμματα του τουρισμού.
- Δραστηριότητες του βουνού : Πεζοπορία, ορειβασία, ιππασία, βάδισμα στη φύση, ποδήλατο του βουνού, σκοποβολή, τοξοβολία, ορειβατικό σκι, σκι ανώμαλου δρόμου, έλκηθρο, αναρρίχηση.
- Δραστηριότητες στο νερό : Ράφτινγκ, καγιάκ, διάσχιση ή κατάβαση φαραγγιού.
- Δραστηριότητες στον αέρα : Παραπέντε, αιωροπτερισμός.

Κάνοντας αθλήματα όπως ράφτινγκ, κανό, καγιάκ, ιστιοπλοΐα, αλεξίπτωτο πλαιγιάς, ορεινή πεζοπορία, ο τουρίστας έρχεται σε επαφή με το φυσικό κάλλος των περιοχών αυτών, απολαμβάνει, χαίρεται και εναρμονίζεται με τη φύση. Ως προς τη διαμονή του, μπορεί να αναζητήσει χώρους διαμονής σε αγροτουριστικά καταλύματα ή σε μικρούς ξενώνες στις γύρω κοινότητες των περιοχών αυτών.

1.2.6 Τουρισμός περιπέτειας

Ως τουρισμός περιπέτειας (adventure tourism) ορίζεται η δραστηριότητα εκείνη που λαμβάνει χώρα σε έναν ασυνήθιστο, εξωτικό, απομονωμένο ή δυσπρόσιτο προορισμό και χαρακτηρίζεται από έναν βαθμό κινδύνου και συγκίνησης γι' αυτόν που την πραγματοποιεί, αλλά και από την ανάγκη για βαθύτερη γνώση του κόσμου και του ίδιου του ανθρώπου. Ο τουρισμός περιπέτειας αναφέρεται στη ζωή στην ύπαιθρο. Είναι μία αναμέτρηση του ανθρώπου με τον εαυτό του και τα στοιχεία της φύσης, μία ανάγκη γνωριμίας με τη φύση. Περιλαμβάνει νυχτερινό περίπατο, υπαίθρια διανυκτέρευση, οδοιπορία, ανακαλύψεις, εξερευνήσεις, εκδρομές, κατακτήσεις δυσπρόσιτων τόπων. Τα άτομα που στρέφονται στον τουρισμό περιπέτειας υποκινούνται πολλές φορές από την ευχαρίστηση, την πρόκληση, την προσωπική δοκιμασία και τον αυτοέλεγχο. Ως νέα συνεχώς αναπτυσσόμενη εναλλακτική μορφή τουρισμού προσελκύει κυρίως νέους των μεγαλουπόλεων με μεγάλη οικονομική επιφάνεια, οι οποίοι αναζητούν διέξοδο από τους έντονους εργασιακούς ρυθμούς, το άγχος και τη ρουτίνα που αντιμετωπίζουν στην πόλη. Μολονότι η περιπέτεια εμπεριέχει το απρόβλεπτο, το τουριστικό προϊόν οφείλει να προσφέρει από την πλευρά των εμπλεκόμενων εγγυήσεις για την προστασία και την ασφάλεια των τουριστών, καθώς και πληροφορίες για τον εμπλουτισμό της προσφοράς με τοπικά, πολιτισμικά, μορφωτικά και γεωμορφολογικά στοιχεία της περιοχής. Αυτό επιτυγχάνεται με καλό προγραμματισμό και με τη διατήρηση ενός άριστου επιπέδου διοίκησης, ικανοτήτων και εμπειρίας.

1.2.7 Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας

Ο τουρισμός τρίτης ηλικίας (grey tourism) μπορεί να αποτελέσει λύση στο πρόβλημα της εποχικής ζήτησης που παρουσιάζει ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός, η οποία οδηγεί στην ελλιπή εκμετάλλευση των ανθρώπινων και τουριστικών πόρων (απασχολούμενοι, καταλύματα, τοπικά προϊόντα κ.α.). Το πρόβλημα της εποχικότητας μπορεί να αντιμετωπισθεί με την έλξη των τουριστών

οι οποίοι δεν έχουν πλέον οικογενειακές ευθύνες και διαθέτουν ελεύθερο χρόνο να ταξιδεύουν και να αναζητούν δραστηριότητες άθλησης και κοινωνικής συμμετοχής σε ένα ήρεμο περιβάλλον κοντά στη φύση. Χαρακτηριστική ομάδα αυτής της κατηγορίας τουριστών είναι οι άνθρωποι που διανύουν την τρίτη ηλικία (άτομα άνω των 65 ετών), καθώς τα τελευταία χρόνια η κατηγορία αυτή αναζητά την ψυχαγωγία στον τουρισμό, εγκαταλείποντας την παθητική ψυχαγωγία των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

1.2.8 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός (agrotourism) είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών και που στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτισμικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση και παλιννόστηση του γηγενούς πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτισμικού του επιπέδου. (Λογοθέτης 1988)

1.2.9 Πολιτισμικός Τουρισμός

Ο πολιτισμικός τουρισμός (cultural tourism) περιλαμβάνει δραστηριότητες που σχετίζονται με την προβολή και την προστασία του πολιτισμικού κεφαλαίου. Ο πολιτισμικός τουρισμός κατατάσσεται στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και διαφοροποιείται σημαντικά από τον μαζικό τουρισμό γιατί ικανοποιεί τις νέες τάσεις τουριστικών αναγκών, προτιμήσεων και κινήτρων για προορισμούς που απέχουν από το κλασσικό μοντέλο της θάλασσας και του ήλιου.

1.2.10 Κοινωνικός Τουρισμός

Ο κοινωνικός τουρισμός (social tourism) είναι μια ειδική μορφή τουρισμού που προωθείται από επαγγελματικές ενώσεις, οργανισμούς, συνεταιρισμούς και εργατικά σωματεία. Απευθύνεται κυρίως σε άτομα με χαμηλά εισοδήματα, του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, ή σε άτομα ειδικών ομάδων όπως σε νέους, ηλικιωμένους, ασθενείς, ανέργους, συνταξιούχους, άτομα με αναπηρία κ.α. Η μορφή αυτή του τουρισμού μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μορφές τουρισμού όπως είναι ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο τουρισμός άθλησης και φυσιολατρίας, ο ιαματικός τουρισμός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός κ.α.

1.2.11 Τουρισμός Υγείας και Φυσικής Ζωής

Ο τουρισμός υγείας και φυσικής ζωής (health tourism) αποβλέπει στη διατήρηση ή στη βελτίωση της υγείας των τουριστών, λειτουργώντας συμπληρωματικά στις κλινικές μεθόδους και αποτελώντας μέσο ξεκούρασης, αναζωογόνησης και ανανέωσης.

1.2.12 Θεματικός Τουρισμός

Η ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού (theme tourism) είναι ραγδαία σε όλο τον κόσμο, και ιδιαίτερα στις ανεπτυγμένες χώρες. Πρόκειται για οργανωμένα συμπλέγματα δραστηριοτήτων και υποδομών (θεματικά πάρκα ή μουσεία), των οποίων συνισταμένη είναι ένα συγκεκριμένο θέμα. Έτσι υπάρχουν θεματικά πάρκα που αναβιώνουν την πολιτισμική παράδοση μιας περιοχής και τη ζωή ενός ιστορικού προτύπου. Η εναλλακτική αυτή μορφή τουρισμού μπορεί να συνδυαστεί και με επισκέψεις σε άλλα ιστορικά αξιοθέατα της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκουν τα θεματικά πάρκα, συμβάλλοντας παράλληλα στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

1.2.13 Οικολογικός Τουρισμός

Ο οικολογικός τουρισμός (ecological tourism) πρόκειται για έναν τύπο «υπεύθυνου» τουρισμού υπαίθρου σε αξιόλογο φυσικό περιβάλλον που συμβάλλει στην προστασία και τη διατήρηση του περιβάλλοντος και στην ήπια τοπική ανάπτυξη. Ο οικοτουρισμός αφορά κυρίως δραστηριότητες παρατήρησης, περιήγησης και επιστημονικής διερεύνησης του φυσικού περιβάλλοντος. Οι εμπειρίες που προκαλούνται είναι είτε άμεσες (προκύπτουν από την ενεργό συμμετοχή του επισκέπτη σε διάφορες δραστηριότητες) είτε έμμεσες (προκύπτουν από ορισμένες μορφές αναπαράστασης – φωτογράφισης ή παρατήρησης). Συχνά αναφέρεται και ως πράσινος, υπεύθυνος, ήπιος, φυσιολατρικός, μαλακός τουρισμός σε αντίθεση με τον σκληρό,μαζικό παραθεριστικό τουρισμό διακοπών. Προσδιορίζεται από δύο κύριους παράγοντες : την χωρική διάσταση και την μεγάλη-θεματικά- ποικιλία των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων του. Οι τουριστικές δραστηριότητες κάθε μορφής στο φυσικό περιβάλλον έχουν στόχους, κατά κύριο λόγο, τη φυσιολατρία, τον αθλητισμό, την υγεία, την γνωριμία με τον αγροτικό πολιτισμό και τα περιβαλλοντικά ταξίδια.

1.2.14 Εκθεσιακός Τουρισμός

Πρόκειται για παρουσιάσεις προϊόντων ή υπηρεσιών σε συγκεκριμένους χώρους, με πρωτεύοντα σκοπό την πληροφόρηση των ενδιαφερομένων επισκεπτών, εκθετών και δευτερεύοντα σκοπό την αγορά αυτών. Οι όροι που χρησιμοποιούνται διεθνώς για να αποδώσουν το νόημα της έκθεσης είναι exhibition, exposition, trade show/fair.

1.2.15 Τουρισμός Κινήτρων

Πρόκειται για ταξίδι - δώρο που προσφέρουν επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται, κυρίως, στον ιδιωτικό τομέα στα στελέχη ή στους συνεργάτες τους ως κίνητρο, αναγνώριση και επιβράβευση της πετυχημένης απόδοσης στην εργασία τους. Στον τουρισμό κινήτρων καθοριστικός είναι ο ρόλος της οργανωμένης

τουριστικής ψυχαγωγίας και άθλησης (animation), ο οποίος πηγάζει και από το βασικό συστατικό της στοιχείο που είναι η παρακίνηση.

1.2.16 Εκπαιδευτικός Τουρισμός/Επιστημονικός Τουρισμός

Ως εκπαιδευτικός τουρισμός θεωρείται το ταξίδι με κίνητρο, αφενός, την εκπαίδευση (σεμινάρια, εκδηλώσεις, επισκέψεις κ.α.) και αφετέρου την επιστήμη (επιστημονικές ανταλλαγές, έρευνες, επισκέψεις κ.λ.π.) συγκεκριμένων ομάδων τουριστών (νέων επιστημόνων, εκπαιδευτικών). Διάφορες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν με σκοπό την διερεύνηση των παραγόντων οι οποίοι ωθούν τα άτομα να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες αναγνωρίζουν μια καθοριστική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου και άσκησης πολιτισμικών και τουριστικών δραστηριοτήτων.

1.2.17 Αστικός Τουρισμός

Ως αστικός τουρισμός θεωρείται το ταξίδι – συνήθως μικρής διάρκειας σε αστικά κέντρα – με κίνητρα τις διακοπές, τον πολιτισμό, τις αγορές και ευρύτερα την γνωριμία με το αστικό και πολιτισμικό περιβάλλον της συγκεκριμένης πόλης. Οι πόλεις χαρακτηρίζονται σε σχέση με το μέγεθός τους ως μικρές, μεσαίες, και μεγαλουπόλεις με σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, ενώ οι κοινωνικές δημογραφικές και οικονομικές διαφορές τους καθορίζουν ένα πολυποίκιλο και σύνθετο προφίλ. Σε κάθε περίπτωση όμως, οι φυσιογνωμία κάθε πόλης, όπως έχει αναπτυχθεί λειτουργεί συνδυαστικά με τον τουρισμό.

1.3 Ορισμός αειφόρου ανάπτυξης

Ο επιστημονικός διάλογος - ανάμεσα σε διαφορετικούς κλάδους των κοινωνικών επιστημών - για το ζήτημα της αειφορίας αρχίζει ήδη από την δεκαετία του '70 και συνεχίζεται έως σήμερα. Οι δυσκολίες να υπάρξει μια κοινά αποδεκτή διεπιστημονική προσέγγιση στο ζήτημα καθώς και η ενασχόληση πολλών κλάδων με αυτό εξηγούν και τα προβλήματα που υπάρχουν ακόμη στην εννοιολογική του οριοθέτηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι έχουν καταγραφεί πλήθος ονόματα σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και φάσεις τα οποία επεδίωξαν να περιγράψουν την έννοια της αειφορικότητας όπως : ενταγμένη ανάπτυξη, ήπια ανάπτυξη, οικοανάπτυξη, βιώσιμη ανάπτυξη, εναλλακτική ανάπτυξη κ.α. Τελικά ο όρος «αειφορική» επικράτησε και περιγράφει μια ανάπτυξη όλων των κλάδων της οικονομίας, τη συνεχή ανατροφοδότηση του παραγωγικού ιστού με καινοτομικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, τη διατήρηση μιας δυναμικής ισορροπίας στα διαφορετικά στοιχεία και θεσμούς που συνθέτουν την τοπική κοινωνική δομή, την αναζήτηση μεθόδων και τεχνικών που θα συμβάλουν στην αυτονομία και την αυτάρκεια της τοπικής οικονομίας, στην ενίσχυση της ενεργούς συμμετοχής των κατοίκων στις διαδικασίες της ανάπτυξης κ.α. Η δυσκολία που υπάρχει στην επίτευξη της αειφορίας έγκειται αρχικά στο γεγονός ότι αυτά τα χαρακτηριστικά δεν προϋπάρχουν και αποτελούν επιδιωκόμενους στόχους, αλλά παράλληλα και προϋποθέσεις ώστε να επιτευχθεί η αειφορική ανάπτυξη. Επιπλέον η αναζήτηση της σταθερότητας και της ισορροπίας επιδιώκεται μέσα από δυναμικές και όχι στατικές αλληλεπιδράσεις και διαπλοκές των στοιχείων που συνθέτουν την τοπική, κοινωνική, παραγωγική και περιβαλλοντική δομή. Η μεγάλη ώθηση που δόθηκε στην αειφορική ανάπτυξη στη δεκαετία του '80 οφείλεται στην ιδιαίτερη σημασία που απέκτησε η προστασία του περιβάλλοντος, στο γεγονός ότι θεωρήθηκε πρόσφορη μέθοδος για την τοπική ανάπτυξη (ζήτημα το οποίο αποτελεί την αιχμή της πολιτικής αποκέντρωσης και περιφερειακής ανάπτυξης) και τέλος στις επισημάνσεις σημαντικών ερευνών και μελετών για την ανάγκη να λάβει η παγκόσμια ανάπτυξη υπόψη της τις αρχές αειφορίας.

Ιδιαίτερη επιρροή στις διεπιστημονικές και συστημικές προσεγγίσεις στην αειφορική ανάπτυξη έπαιξαν η Έκθεση Μπρούτλαντ αλλά και το Μπλε Πλάνο. Στην πρώτη που αφορούσε το μέλλον και τις προτεραιότητες της παγκόσμιας ανάπτυξης επισημάνθηκε ότι για να υπάρξει μέλλον πρέπει να ληφθούν υπόψη οι αρχές της αειφορικής ανάπτυξης. Στη δεύτερη που αποτέλεσε μια συνθετική μελέτη του μέλλοντος των χωρών της Μεσογείου και υπήρξε αποτέλεσμα συνεργασίας των Ηνωμένων Εθνών με τις χώρες της περιοχής, προβάλλεται συστηματικά – μετά από την ανάλυση ποικίλων «σεναρίων» που αφορούν τους διαφορετικούς κλάδους και τομείς της οικονομίας – η αειφορική ανάπτυξη ως μακροπρόθεσμη και συνειδητή επιλογή των κρατών της περιοχής. Η κοινωνιολογία, η οικολογία και οι επιστήμες του χώρου είναι οι επιστημονικοί κλάδοι από όπου κατά κύριο λόγο υπήρξαν πολύ σημαντικές και συχνά διεπιστημονικές έρευνες και μελέτες στο ζήτημα της αειφορικής ανάπτυξης. Οι κοινωνιολόγοι ιδιαίτερα επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους στην κοινωνική έρευνα που αναζήτησε τους όρους και τις συνθήκες που επιτρέπουν την ανάπτυξη των μοντέλων αειφορικού τουρισμού, στην εννοιολογική οριοθέτηση της έννοιας της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης και στη συσχέτισή της με την εναλλακτική τουριστική ανάπτυξη, στη διερεύνηση του ρόλου των ειδικών μορφών και των προϋποθέσεων υπό τις οποίες μπορούν να συμβάλουν σε μοντέλα αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, στη συνεργασία με άλλους επιστημονικούς κλάδους με στόχο την εφαρμοσμένη ανάπτυξη αειφορικού τουρισμού σε τοπικό επίπεδο.

Αειφόρος ανάπτυξη είναι :

- Η ανάπτυξη που επιδιώκει την παράλληλη επίτευξη και μεγιστοποίηση των βιολογικών στόχων (γενετική ποικιλότητα, βιολογική παραγωγικότητα), των οικονομικών στόχων (εκπλήρωση βασικών αναγκών, ισότητα, αύξηση ωφέλιμων αγαθών και υπηρεσιών) και κοινωνικών στόχων (πολιτιστική διαφοροποίηση, κοινωνική δικαιοσύνη, συμμετοχή).
- Η σχέση μεταξύ δυναμικών, ανθρώπινων, οικονομικών συστημάτων και με μεγαλύτερη δυναμική αλλά συνήθως με μικρότερους ρυθμούς μεταβαλλόμενων οικολογικών συστημάτων, κατά τα οποία α) η ανθρώπινη ζωή μπορεί να συνεχιστεί επ' άπειρον β) τα άτομα μπορεί να ευδοκιμούν, γ) οι ανθρώπινοι πολιτισμοί να

αναπτύσσονται κατά τέτοιο τρόπο που οι επιπτώσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες να παραμένουν εντός ορίων, έτσι ώστε να μην καταστρέφουν την ποικιλία, την πολυπλοκότητα και τη λειτουργία των οικολογικών συστημάτων που στηρίζουν τη ζωή

- Η οικονομική εκείνη κατάσταση όπου οι απαιτήσεις από το περιβάλλον που τίθενται από τους ανθρώπους και το εμπόριο μπορεί να ικανοποιηθούν χωρίς να μειώνεται η ικανότητά του να παρέχει την ίδια ικανοποίηση και στις μελλοντικές γενεές. Θα μπορούσε απλούστερα να διατυπωθεί ως «...άφησε τον κόσμο καλύτερο απ' ό,τι το βρήκες, μην πάρεις περισσότερο απ' όσο χρειάζεσαι, μη βλάπτεις τη ζωή ή το περιβάλλον και κάνε διορθώσεις αν τελικά το πράξεις».

(Πηγή : R. M. Buchholz, Principles of Environmental Management. The Greening of Business, Prentice Hall, Inc, Englewood Cliffs, N. J., 1998)

Κεφάλαιο 2^ο

2.1 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα

2.1.1 Κοινωνικός Τουρισμός

Στην Ελλάδα, ο κοινωνικός τουρισμός αναπτύχθηκε μετά το 1982 και λειτούργησε ως μορφή κοινωνικής παροχής του κράτους. Τα προγράμματα ξεκίνησε ο Ε.Ο.Τ. και σταδιακά συμμετείχαν και άλλοι φορείς (Εργατική Εστία, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών κ.α.). Μέσω των προγραμμάτων Κοινωνικού Τουρισμού, στα οποία τα τελευταία έτη αυξάνονται οι δικαιούχοι, οι επιλογές καταλυμάτων και ο προϋπολογισμός τους, δίνεται η δυνατότητα σε όσο το δυνατόν περισσότερους πολίτες, με συμβολική ή και μηδενική, σε αρκετές περιπτώσεις, οικονομική επιβάρυνση, να πραγματοποιούν διακοπές σε περιοχές που, υπό κανονικές συνθήκες, θα δυσκολευόταν να επισκεφθούν. Η εφαρμογή των προγραμμάτων Κοινωνικού Τουρισμού έχει πολλαπλούς στόχους, όπως :

- την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου
- την ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού
- την τόνωση των οικονομιών των τουριστικών προορισμών
- την ενίσχυση των πληθυσμιακών ομάδων με μεσαία ή χαμηλά εισοδήματα
- την προώθηση των προγραμμάτων εναλλακτικού τουρισμού.

Βασικός γνώμονας για τον σχεδιασμό των προγραμμάτων αυτών είναι η προσπάθεια του Ε.Ο.Τ. και του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης να παρέχουν την ευκαιρία :

- στους νέους να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες των ελληνικών τουριστικών προορισμών,
- στις οικογένειες να πραγματοποιήσουν διακοπές με μειωμένη οικονομική συμμετοχή, ώστε να ενισχυθεί ο οικογενειακός προϋπολογισμός,

- στους πολίτες της τρίτης ηλικίας να επισκεφθούν περιοχές της χώρας και να νιώσουν την φιλοξενία και τον σεβασμό που επιφυλάσσει η Πολιτεία γι' αυτούς.

Το Πρόγραμμα Κοινωνικού Τουρισμού του Ε.Ο.Τ. περιλαμβάνει τα εξής υποπρογράμματα :

- Πρόγραμμα εκδρομών 3 τουλάχιστον ημερών (2 διανυκτερεύσεων)
- Πρόγραμμα 8ήμερων διακοπών (7 διανυκτερεύσεων)

Με βάση τα προγράμματα αυτά, οι πολίτες που πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις μπορούν να κάνουν διακοπές τριών και οχτώ ημερών αντίστοιχα, με μειωμένη συμμετοχή, σε όλη την Ελλάδα. Τα προγράμματα εκδρομών θα πρέπει να περιλαμβάνουν μια φυσική (αναρρίχηση, πεζοπορία) ή πολιτισμική (επίσκεψη σε μουσεία, μοναστήρια) δραστηριότητα, διαθέτοντας το απαιτούμενο στελεχικό δυναμικό για την επίτευξη του στόχου αυτού.

- Πρόγραμμα τρίτης ηλικίας.

Το υποπρόγραμμα για την Τρίτη ηλικία απευθύνεται σε όλους τους συνταξιούχους, ανεξαρτήτως εισοδήματος, και κυρίως σε αυτούς που λαμβάνουν σύνταξη λόγω γήρατος, καθώς και σε όσους έχουν αποσυρθεί από την ενεργό επαγγελματική δράση λόγω αναπηρίας. Πέρα από το γεγονός ότι τα άτομα τρίτης ηλικίας αποτελούν την κατεξοχήν πρόσφορη κοινωνική ομάδα για διακοπές σε εκτός αιχμής περιόδους, πρόκειται επιπλέον για ομάδα τουριστών με ήπια συμπεριφορά, λογικές απαιτήσεις, που σέβονται κατά τεκμήριο το πολιτισμικό και το φυσικό περιβάλλον των τουριστικών προορισμών, καθώς και στις τουριστικές επιχειρήσεις που τους εξυπηρετούν.

2.1.2 Συνεδριακός Τουρισμός

Σήμερα, στην Ελλάδα, ο συνεδριακός τουρισμός αποκτά ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις. Ο συνεδριακός τουρισμός αναπτύσσεται με ποσοστό που ξεπερνάει το 5% ετησίως και η Ελλάδα είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί αποτελεσματικά αυτή την τάση. Η χώρα μας βρίσκεται στο επίκεντρο των

συνεδριακών αγορών και αναμένει να επιτύχει το 2.5% της παγκόσμιας αγοράς, σημειώνοντας άνοδο από το τρέχον 0.8%. Ο Διεθνής Σύνδεσμος Συνεδρίων κατατάσσει την Ελλάδα στην 15η θέση ως έναν από τους δημοφιλέστερους προορισμούς για συνεδριακό τουρισμό (2008), 10 θέσεις υψηλότερα από το 2007, όταν οι ελληνικοί συνεδριακοί χώροι φιλοξένησαν πάνω από 155.000 συνέδρους ενώ τα έσοδα της αγοράς ξεπέρασαν τα 450 εκατομμύρια Ευρώ. Η χώρα μας αποτελεί ιδανικό προορισμό για την διεξαγωγή συνεδρίων, καθώς πληροί σε ικανοποιητικό βαθμό τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού. Συνδυάζοντας εξαιρετικές συνεδριακές εγκαταστάσεις με μοναδικά μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, αγορές και νυχτερινή ζωή, η Ελλάδα προσφέρει περισσότερα από 50 ανεξάρτητα συνεδριακά κέντρα και περίπου 300 ξενοδοχεία με πλήρεις συνεδριακές εγκαταστάσεις. Οι ήδη υπάρχουσες υποδομές συμπληρώνουν και υποστηρίζουν τη συνεδριακή αγορά. Έτσι, η ελληνική αγορά έχει τη δυνατότητα να προσελκύσει ακόμα περισσότερους επισκέπτες, και μάλιστα σε περιόδους εκτός αιχμής ή χαμηλής τουριστικής ζήτησης. Πολλές ελκυστικές περιοχές είναι κατάλληλες για περαιτέρω ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού ο οποίος αποτελεί μια ιδιαίτερα προσοδοφόρα πτυχή του παραδοσιακού τουριστικού προϊόντος. Ο επιχειρηματικός τουρισμός περιλαμβάνει υψηλές δαπάνες συνέδρων, με πολλαπλά οφέλη και σε πολλούς άλλους τομείς της οικονομίας. Ο τομέας καλύπτει τη διαμονή σε ξενοδοχείο και τις υπηρεσίες του συνεδρίου, καθώς και τις μεταφορές εντός και εκτός της χώρας, την κατανάλωση τροφίμων και ποτών, ψυχαγωγικές δραστηριότητες, τις αγορές δώρων και λοιπές σχετικές υπηρεσίες. Το έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό της Ελλάδας στον τομέα του τουρισμού παρέχει επαγγελματικές και οικονομικά συμφέρουσες υπηρεσίες στους διοργανωτές των συνεδρίων. Επιπλέον πλεονέκτημα θεωρείται βεβαίως και η αναπτυσσόμενη εγχώρια αγορά. Οι επαγγελματικές κοινότητες της Ελλάδας διεξάγουν εκατοντάδες συνέδρια κάθε χρόνο και η ζήτηση για χώρους υψηλής ποιότητας συνεχώς αυξάνεται. Οι θαυμάσιες τοποθεσίες της Ελλάδας, που ποικίλλουν από τα μεγάλα αστικά κέντρα μέχρι παραθαλάσσιες περιοχές και ορεινές αποδράσεις, παρέχουν στους συνέδρους και τις οικογένειές τους αμέτρητες πολιτισμικές εκδηλώσεις και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Φυσικά, το μεσογειακό κλίμα της χώρας προσφέρεται για εκδηλώσεις καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, με άριστη

δυνατότητα πρόσβασης σε ελκυστικές τοποθεσίες μέσω αέρος, θάλασσας και ξηράς. Το χαμηλό ποσοστό εγκληματικότητας, η φημισμένη φιλοξενία της και οι θαυμάσιοι φυσικοί πόροι της Ελλάδας την καθιστούν ιδανικό προορισμό για κάθε είδους επιχειρηματικές συναντήσεις. Σ' ένα όλο και περισσότερο ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, η ύπαρξη και η ικανοποιητική λειτουργία της γενικής και της ειδικής υποδομής διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην προώθηση του συνεδριακού τουρισμού. Για την στήριξη, επομένως, του συνεδριακού τουρισμού απαιτείται:

- η δημιουργία σύγχρονων συνεδριακών κέντρων, κατάλληλων για συνεδριακές εκδηλώσεις
- η δημιουργία συστημάτων πιστοποιημένης - εξειδικευμένης κατάρτισης για στελέχη οργάνωσης και διεξαγωγής συνεδριακών εκδηλώσεων
- η επιδότηση με διάφορες μορφές για την κάλυψη του κόστους διεθνών συνεδριακών εκδηλώσεων, ώστε να αυξάνεται η ελκυστικότητα της χώρας σε σύγκριση με άλλες ανταγωνίστριες χώρες
- η επιδότηση των επενδύσεων για την δημιουργία ειδικής συνεδριακής υποδομής
- η προβολή και η διαφήμιση.

2.1.3 Ιαματικός Τουρισμός

Η αυξημένη ευαισθητοποίηση σχετικά με τη βελτίωση της υγείας, τις ιαματικές θεραπείες και άλλες μοναδικές θεραπείες, όπως η θαλασσοθεραπεία, στρέφουν το ενδιαφέρον στους υδάτινους πόρους της Ελλάδας. Ο ιαματικός τουρισμός έχει μια παράδοση, καθώς η χώρα μας διαθέτει ένα τεράστιο αλλά, ως έναν βαθμό, ανεκμετάλλευτο πλούτο ιαματικών πηγών. Η Ελλάδα είναι μια από τις πλουσιότερες χώρες με φυσικές πηγές θερμομεταλλικού νερού. Σήμερα, στην ελληνική επικράτεια υπάρχουν καταγραμμένες περίπου 850 ιαματικές πηγές, από τις οποίες μόνο το 50% περίπου έχει δοθεί σε κοινή χρήση. Η γεωγραφική τους κατανομή συνδέεται στενά με τη μορφολογία του εδάφους, την υδρογεωλογία και ειδικότερα την ύπαρξη τεκτονικών ρηγμάτων και ηφαιστείων. Η θεραπεία σε θερμά λουτρά είναι πλούσια σε μέταλλα και θεραπευτικά συστατικά και αποτελεί μια δημοφιλή και αποτελεσματική μορφή θεραπείας για πολλές παθήσεις, όπως

μυοσκελετικοί πόνοι, δερματικές παθήσεις, πνευμονικές διαταραχές, ενώ μειώνει σημαντικά και το άγχος. Σήμερα σε αρκετές ιαματικές πηγές έχουν δημιουργηθεί σύγχρονα κέντρα ιαματικής υδροθεραπείας spa wellness, τα οποία διαθέτουν κατάλληλες εγκαταστάσεις και σύγχρονο εξοπλισμό και προσφέρουν στο σημερινό άνθρωπο φυγή από την καθημερινότητα, πρόληψη και θεραπεία της υγείας του και εκμάθηση σωστών διαιτητικών συνηθειών. Ωστόσο, σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στην Ελλάδα συναντάται μόνο η μορφή της θεραπείας και όχι η προσφορά υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναζωογόνηση του οργανισμού. Έτσι, τα κέντρα που λειτουργούν στην Ελλάδα είναι κέντρα ιαματικού τουρισμού και όχι κέντρα τουρισμού υγείας. Τα ιαματικά κέντρα αποτελούν ιδανικές συμπληρωματικές προτάσεις που συμβάλλουν σε επισκέψεις καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, όχι μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες. Είναι γνωστό επίσης ότι τα ιαματικά νερά πηγάζουν ως επί το πλείστον σε όλες τις περιοχές και τα νησιά της Ελλάδος καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και από πολύ μεγάλο βάθος. Επίσης, έχουμε θαλασσινό νερό εξαιρετικής ποιότητας, που λόγω της περιεκτικότητας του σε ιχνοστοιχεία, θερμαινόμενο σε ειδικές εγκαταστάσεις στα κέντρα θαλασσοθεραπείας, αποκτά ιδιότητες θερμομεταλλικού ιαματικού νερού. Ο χαρακτηρισμός των πηγών ως θερμών γίνεται με κριτήριο τη σχέση της θερμοκρασίας τους με τη μέση θερμοκρασία 18ο C , το όριο χαρακτηρισμού μιας πηγής ως θερμής είναι οι 25ο C .

Οι θερμές μεταλλικές πηγές διαιρούνται σε

- υπόθερμες , με θερμοκρασία μεταξύ 25ο C και 34ο C .
- ομοιόθερμες , με θερμοκρασία μεταξύ 34ο C και 36ο C.

Ανάλογα με την προέλευση και τη χημική τους σύσταση τα θερμομεταλλικά νερά διακρίνονται σε τέσσερις κύριες κατηγορίες:

1. Οξυανθρακικά (νατριούχα, ασβεστούχα, μικτά)
2. Χλωριοανθρακούχα (ισχυρά, ελαφρά, ανθρακοαεριούχα)
3. Θειικά (νατριούχα, ασβεστούχα, χλωριοθειικά)
4. Θειούχα (νατριούχα, χλωριοθειούχα-νατριούχα, ασβεστούχα ,παλιά ασβεστούχα).

Η τουριστική υποδομή της Ελλάδας συμπληρώνει και υποβοηθά τον τομέα ιαματικού τουρισμού, που αποτελεί ένα φυσικό πόλο έλξης με πλήθος επιμέρους δραστηριοτήτων και εμπειριών. Οι ανάγκες των πελατών - θεραπεία αθλητικών τραυματισμών, αρθρικών, ρευματοπαθειών ή δερματικών παθήσεων - αυξάνουν σημαντικά τη ζήτηση για επενδύσεις στον τομέα αυτό. Οι ιαματικές πηγές της Ελλάδας προσελκύουν 100,000 επισκέπτες ετησίως. Παρόλο που την τελευταία δεκαετία σημειώνονται συντονισμένες επενδύσεις στον τομέα αυτό, εκτιμάται ότι υπάρχουν σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης, δεδομένων των ανεκμετάλλευτων θερμοπηγών και των θαυμάσιων τοποθεσιών που διατίθενται για τη δημιουργία κέντρων ιαματικού τουρισμού και θαλασσοθεραπείας. Η Ελλάδα διαθέτει ένα εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, έμπειρο και πολύγλωσσο, που προσφέρει ποιοτικές και συμφέρουσες οικονομικά υπηρεσίες. Το έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό, οι κατάλληλες εκτάσεις για ανάπτυξη, οι απλοποιημένες διαδικασίες αδειοδότησης, η χαμηλή εταιρική φορολογία (25%) υποδηλώνουν ότι η δυναμική αγορά του ιαματικού τουρισμού αποτελεί μια άριστη επενδυτική επιλογή.

2.1.4 Αθλητικός Τουρισμός

Το ξεκίνημα του αθλητικού τουρισμού στην Ελλάδα πήρε υπόσταση με την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες, στην χώρα μας δεν είχαν διαμορφωθεί οι κατάλληλες συνθήκες και δεν είχαν εκπληρωθεί οι βασικές προϋποθέσεις, όπως οι σύγχρονες αθλητικές υποδομές και η ανάλογη διαφήμισή τους. Η επιτυχία των Αγώνων δημιούργησε την δυναμική για ανάπτυξη του Αθλητικού Τουρισμού, έδωσε το κίνητρο σε επαγγελματίες του τουρισμού να συνδέσουν τις υπηρεσίες τους με αθλητικές δραστηριότητες, κινητοποίησε το νέο Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης στην κατεύθυνση υποστήριξης των περισσότερων αθλητικών διοργανώσεων και ειδικότερα εκείνων που έχουν διεθνή χαρακτήρα και απήχηση. Έτσι, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα η Ελλάδα καταφέρνει να διεισδύει στον παγκόσμιο χάρτη του Αθλητικού Τουρισμού. Αν και ακόμα η Ελλάδα δεν έχει δώσει - με όρους μάρκετινγκ - ταυτότητα και τοποθέτηση στο προϊόν στην διεθνή αγορά, η ζήτηση υπάρχει και είναι προς όφελός μας να συντονιστούν άμεσα όλοι οι εμπλεκόμενοι, να οριστούν προδιαγραφές υπηρεσιών και προϊόντων, να ικανοποιηθούν συνολικά οι προϋποθέσεις ανάπτυξης και να σχεδιαστεί μια στρατηγική στόχων και προτεραιοτήτων, κοινά αποδεκτή. Στην Ελλάδα ο Αθλητικός Τουρισμός δεν υφίσταται ως θεσμοθετημένο γνωστικό αντικείμενο, έτσι δεν υπάρχουν σπουδές Αθλητικού Τουρισμού. Την μεταολυμπιακή χρονιά όμως, άρχισε να γίνεται εμφανής η τάση για ζήτηση του αντικειμένου και βλέπουμε πλέον να υπάρχει ως κατεύθυνση “Φυσική Δραστηριότητα και Αθλητική Αναψυχή” του μεταπτυχιακού προγράμματος “Άσκηση και Ποιότητα Ζωής” στο ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής, ως μάθημα επιλογής στα Τ.Ε.Φ.Α.Α. και στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, με τίτλους όπως αθλητική διοίκηση, αναψυχή και ελεύθερος χρόνος. Σχετικά μαθήματα παραδίδονται και σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπως το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τ.Ε.Ι. τουριστικών επιχειρήσεων και ιδιωτικές τουριστικές σχολές.

Τα πλεονεκτήματα της Ελλάδας για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού είναι :

- Η αθλητική παιδεία και αγάπη των Ελλήνων για τον αθλητισμό. Στη χώρα μας γεννήθηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες και είχαν κυρίαρχο νόημα. Όταν διεξάγονταν οι Αγώνες, όλες οι συμμετέχουσες χώρες τηρούσαν την εκεχειρία. Η αθλητική μας παράδοση, αποτελεί συγχρόνως την σπονδυλική στήλη της παγκόσμιας αθλητικής ιστορίας. Η αυθεντικότητα της καταγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων, οι ιστορικές εγκαταστάσεις - μνημεία, οι αρχές που πρεσβεύει η φιλοσοφία των Ολυμπιακών Αγώνων γοητεύουν την πλειοψηφία των φίλων του αθλητισμού παγκοσμίως. Σωστό είναι να προβάσουμε τα αυθεντικά στοιχεία που κατέχουμε, πιο έντονα.

- Η επιτυχημένη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, όπως και προηγούμενων αθλητικών διοργανώσεων, μας προσδίδει διεθνές κύρος και σεβασμό. Η κληρονομιά των Αγώνων είναι σημαντική, έχουμε σύγχρονες και διεθνώς αναγνωρίσιμες εγκαταστάσεις. Έχουμε διαφημιστεί έντονα από τα ΜΜΕ παγκοσμίως ως τουριστικός προορισμός σε συνδυασμό με τους Αγώνες. Όλοι αναγνωρίζουν την ικανότητα του ανθρώπινου δυναμικού μας.

- Η πλούσια πολιτισμική κληρονομιά και ιστορία μας δίνει την δυνατότητα να εμπλουτίζουμε ποιοτικά το προϊόν μας. Επιπλέον, η αφθονία σε καλλιτέχνες και δρώμενα πολιτισμού μας επιτρέπει να συν διοργανώνουμε υπέροχες εκδηλώσεις ψυχαγωγίας, παράλληλα με τις αθλητικές διοργανώσεις που φιλοξενούμε.

- Τα 14.000 χιλιόμετρα της ακτογραμμής μας καθώς και τα 3.000 νησιά, αποτελούν λόγους ανάπτυξης των θαλάσσιων αθλημάτων. Το εύκρατο κλίμα και τα χαμηλά επίπεδα υγρασίας και βροχόπτωσης, καθιστούν την Ελλάδα ιδανική για την εξάσκηση όλων των αθλημάτων. Η ηπειρωτική χώρα έχει πανέμορφους ορεινούς όγκους, που είναι κατάλληλοι για χειμερινά αθλήματα και δραστηριότητες στην φύση.

- Στην εσωτερική αγορά, η λειτουργία δύο αυτόνομων αθλητικών τηλεοπτικών καναλιών, πολλών αθλητικών ραδιοφωνικών σταθμών, εφημερίδων, περιοδικών

και όλα τα παραπάνω με υψηλή τηλεθέαση/ακροαματικότητα/πωλήσεις, σημαίνει ότι η αγορά λειτουργεί και δείχνει σημάδια ανόδου. Τα MME παίζουν βασικό ρόλο για κάθε χώρα που επιθυμεί να θεωρείται διεθνής προορισμός Αθλητικού Τουρισμού και επιπλέον φέρνουν πιο κοντά τους χορηγούς/εταιρίες και τους διεθνείς οργανισμούς αθλητικών θεσμών.

- Η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει την δυνατότητα στους Ευρωπαίους να μας επισκέπτονται χρησιμοποιώντας μόνο την ταυτότητά τους.

Αυτό το δεδομένο, εκτός των άλλων, ενισχύει την εύκολη μετακίνηση θεατών για μεγάλες διοργανώσεις, σε μαζική μορφή.

- Σύμφωνα με έρευνες, πάνω από το 50% των τουριστών μας επιθυμούν να επαναλάβουν το ταξίδι άμεσα, γιατί είναι ικανοποιημένοι από την τουριστική εμπειρία τους. Επιπλέον, γνωρίζουμε ότι μεγάλο ποσοστό Ευρωπαίων δεν έχει επισκεφτεί ούτε μια φορά την χώρα μας. Στην Γαλλία και την Ισπανία πρώτος δυνητικός προορισμός είναι η Ελλάδα. Είναι πολύ πιθανό εάν τους δοθούν κίνητρα, όπως πακέτα αθλητικού τουρισμού, να επισπεύσουν το ταξίδι τους, γιατί την απόφαση την έχουν ήδη πάρει.

- Η έντονη υποστήριξη του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης σε αθλητικές διοργανώσεις, περνάει το μήνυμα και στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό. Αυτό συμβαίνει σε λίγες χώρες παγκοσμίως και η σύγκριση μας βγάζει κερδισμένους.

- Η Ελλάδα είναι το σταυροδρόμι ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή και πολιτισμικά και γεωγραφικά. Υπερτερεί των γειτονικών χωρών (εκτός Ιταλίας) σε πολιτική και οικονομική σταθερότητα, με αποτέλεσμα να είναι ένα βήμα μπροστά και να παραμένει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Επίσης, η Ελλάδα έχει θετική αντιμετώπιση από την μεγάλη πλειοψηφία των δημοκρατικών χωρών, παγκοσμίως.

Τα οφέλη που προκύπτουν από την εφαρμογή προγραμμάτων αθλητικού τουρισμού είναι:

- Βελτίωση της υγείας και προώθηση του ενεργητικού τρόπου ζωής.

- Έσοδα από την μετακίνηση, διαμονή, διατροφή, προπόνηση, αγορές, περιήγηση και κάθε κατανάλωση προϊόντων/υπηρεσιών.
- Αναβάθμιση τουριστική στις περιοχές προορισμούς και στις κοινωνίες υποδοχής.
- Προτροπή των κατοίκων για μεγαλύτερη συμμετοχή στα αθλητικά δρώμενα που πραγματοποιούνται στην περιοχή τους.
- Διεθνή προβολή και θετική εικόνα της περιοχής φιλοξενίας προγραμμάτων/ αγώνων αθλητικού τουρισμού.
- Αποφέρουν νέες θέσεις εργασίας και νέα επαγγέλματα.
- Δημιουργούν προσφορά ξένων συναλλαγών.
- Συμβάλλουν στην αύξηση του τουριστικού ΑΕΠ.
- Μπορεί να αναπτυχθεί η κάθε περιοχή βασισμένη στο τοπικό δυναμικό και στις υπάρχουσες φυσικές συνθήκες.
- Βοηθούν στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και συμπληρώνουν άλλες οικονομικές δραστηριότητες.
- Δικαιολογούν τη διατήρηση και τη βελτίωση του περιβάλλοντος.
- Συνεισφέρουν στην πολιτιστική κουλτούρα των ανθρώπων, βοηθούν στην υπέρβαση δυσκολιών επικοινωνίας και την άρση πολιτικών και θρησκευτικών διαφορών.
- Επιμηκύνουν την τουριστική σεζόν.

Νέα επαγγέλματα που προκύπτουν από την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού είναι:

- Προπονητές ομαδικών και ατομικών αθλημάτων, γυμναστές.
- Εκπαιδευτές χειμερινών αθλημάτων
- Οδηγοί βουνού, ορειβάσις, δασικών μονοπατιών και φαραγγιών
- Εκπαιδευτές extreme sports
- Ξεναγοί, διερμηνείς
- Συνοδοί υπαίθριων δραστηριοτήτων
- Εκτροφείς και φροντιστές αλόγων, εκπαιδευτές ιππασίας
- Ναυαγосώστες, εκπαιδευτές καταδύσεων
- Εργοφυσιολόγοι, φυσικοθεραπευτές
- Sport Tourism Managers σε ξενοδοχεία

- Sport Venue Promoters
- Sport Travel Agents και Συνοδοί Γκρουπ
- Sport Event Managers και Marketing Managers
- Σύμβουλοι ανάπτυξης αθλητικού τουρισμού
- Sport Animators

2.1.5 Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μία από τις παλαιότερες ειδικές μορφές τουρισμού στην Ελλάδα, αφού ήκμαζε από την αρχαιότητα. Συνδυάζει πνευματικά, πολιτισμικά και ιστορικά θέματα και παράλληλα αναδεικνύει την εθνική ταυτότητα της Ελλάδας. Στην χώρα μας υπάρχουν πολλές περιοχές με θρησκευτικά αξιοθέατα και μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και προσελκύουν σημαντικό αριθμό τουριστών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες στις πόλεις και τα χωριά, καθώς επίσης, οι καθεδρικοί ναοί, τα μικρά γραφικά εξωκκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα μοναστήρια, τα μετόχια και οι σκήτες, η πλούσια εικονογράφησή τους με αγιογραφίες, εικόνες και ψηφιδωτά, αποδεικνύουν περίτρανα τη στενή και μακραίωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία. Γενικά εκτιμάται ότι οι ευσεβείς περιηγητές, οι φιλέρευνοι τουρίστες αλλά και οι θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης μπορούν να βρουν, μέσα από τα πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, τους δρόμους επαφής με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας. Σε άλλες περιοχές μπορούν να συναντήσουν κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών να συνυπάρχουν, τα οποία αποδεικνύουν την πολυπολιτισμικότητα του ελληνικού χώρου. Τα άτομα που επισκέφτηκαν από απλή περιέργεια αυτά τα μέρη, συνέχισαν να τα επισκέπτονται σε τακτά χρονικά διαστήματα για θρησκευτικούς πλέον λόγους, αφού ανακάλυψαν μία προσωπική θρησκευτική κλίση και μία εσωτερική αναγκαιότητα για το ταξίδι αυτό. Η ευλάβεια με την οποία εορτάζεται το Πάσχα στην Ελλάδα και τα έθιμα συγκεκριμένων περιοχών έλκουν μεγάλο αριθμό τουριστών κατά τη Μεγάλη Εβδομάδα σε συγκεκριμένα νησιά ή χωριά της ηπειρωτικής Ελλάδας. Αξιοσημείωτο είναι το

γεγονός ότι διοργανώνονται και κρουαζιέρες με σκοπό το προσκύνημα στα βήματα του Αποστόλου Παύλου. Ο Απόστολος Παύλος τυγχάνει ιδιαίτερης θρησκευτικής αποδοχής και λατρείας. Ακολούθησε με τη σειρά τις ακόλουθες περιοχές : Σαμοθράκη, Νεάπολη, Καβάλα, Φίλιπποι, Αμφίπολη, Απολλωνία, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Αθήνα, Κόρινθο, Κεφαλονιά, Ρόδο, Πάτμο, Καλαμπάκα, Δελφούς, Ηράκλειο και Ιεράπολη. Στις περιοχές αυτές, μετά τη διδασκαλία του Αποστόλου Παύλου, χτίστηκαν ναοί που σήμερα θεωρούνται μνημεία του Χριστιανισμού με ιδιαίτερη ιστορική αξία (Χατζηφώτης, 2003). Οι περιοχές αυτές, επίσης, διαθέτουν πληθώρα θρησκευτικών και άλλων αξιοθέατων. Ένα χαρακτηριστικό του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα είναι ότι, η πλειονότητα των επισκεπτών προέρχεται από το εσωτερικό, ενώ τα τελευταία χρόνια αυξάνονται οι επισκέπτες από τις χώρες του εξωτερικού, κυρίως από τις ορθόδοξες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Η κατανομή των επισκεπτών στη διάρκεια του έτους δεν είναι ομαλή, αλλά αυξάνεται τη θερινή περίοδο και τις ημέρες των θρησκευτικών εορτών. Η κατανομή μερικών από τις θρησκευτικές δραστηριότητες, όπως εορτές, πανηγύρεις, κ.λπ. σε όλη τη διάρκεια του έτους αποτελεί πλεονέκτημα, δεδομένου ότι ευνοεί την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού όλο το έτος και όχι μόνο τη θερινή ή τουριστική περίοδο. Οι θρησκευτικές εορτές και πανηγύρεις υπάρχουν σε όλη τη διάρκεια του έτους, ενώ τα προσκυνήματα που δεν σχετίζονται με συγκεκριμένες εορτές, επίσης είναι διαθέσιμα για επίσκεψη σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Η πολιτιστική θρησκευτική έκφραση μπορεί να ασκείται όλες τις εποχές, εντός και εκτός, τουριστικής περιόδου.

Συνοπτικά, τα βασικά χαρακτηριστικά του θρησκευτικού τουρισμού της Ελλάδας, αφού δεν υπάρχει επίσημη στατιστική πληροφόρηση, είναι τα εξής:

- Υπάρχει ομαλή κατανομή των τουριστικών επισκέψεων με θρησκευτικά κίνητρα σε όλη τη διάρκεια του έτους, όμως εμφανίζεται μια σχετική αύξηση τους θερινούς μήνες, προφανώς λόγω «συμπληρωματικής» λειτουργίας των άλλων μορφών τουρισμού.
- Τα επισκέψιμα «θρησκευτικά αξιοθέατα» βρίσκονται σε όλες τις περιοχές της χώρας, η χωρική τους κατανομή είναι πολύ καλή και συνεπώς ο θρησκευτικός

τουρισμός, εφόσον αξιοποιηθεί επαρκώς, μπορεί να ενισχύει σημαντικά το περιφερειακό εισόδημα και την περιφερειακή ανάπτυξη.

- Η διάρκεια παραμονής των τουριστών στην περιοχή προορισμού είναι σχετικά μικρή (short break holidays), ειδικότερα αν δεν συνδυάζεται με άλλες μορφές τουρισμού.
- Υπάρχει θετική ανταπόκριση των τοπικών κοινωνιών σε αυτή τη μορφή τουρισμού, γεγονός που δημιουργεί ένα επί πλέον πλεονέκτημα για την περαιτέρω ανάπτυξή του. Η γενικότερη αίσθηση που υπάρχει είναι ότι δεν υπάρχει επαρκής αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με αναφορά στη θρησκεία και ειδικά των θρησκευτικών μνημείων με διεθνή εμβέλεια και αναγνωρισιμότητα, όπως τα Μετέωρα, Πάτμος, κ.α.
- Οι επισκέπτες των θρησκευτικών μνημείων έχουν διαφορετική ηλικιακή σύνθεση από εκείνη των άλλων μορφών του γενικού ή του εναλλακτικού τουρισμού, ενώ υπερτερούν στα ποσοστά οι σχετικά μεγάλες ηλικίες.

Η οικονομική αξιοποίηση του θρησκευτικού τουρισμού επιφέρει πολλαπλασιαστικά οφέλη για τη χώρα μας, αφού οι επισκέπτες είναι καταναλωτές τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Έτσι, σε πολλές περιπτώσεις στους προορισμούς του θρησκευτικού τουρισμού απασχολείται ένας μεγάλος αριθμός επαγγελματιών, όπως τουριστικοί πράκτορες, αεροπορικές εταιρείες, ξενοδόχοι, μικροπωλητές αντικειμένων με θρησκευτικό περιεχόμενο ή αναφορές κ.λπ. Η αύξηση του μεγέθους του θρησκευτικού τουρισμού και του οικονομικού ενδιαφέροντος που προκαλεί, οδήγησε στη δημιουργία ειδικών ιδιωτικών ή δημόσιων γραφείων, τα οποία εξειδικεύονται στο θρησκευτικό τουρισμό με στόχο τη διοργάνωση ταξιδιών σε περιοχές με έντονο θρησκευτικό ενδιαφέρον. Ο θρησκευτικός τουρισμός σήμερα αποτελεί σημαντικό τμήμα της τουριστικής κίνησης. Ο προσκυνητής αποτελεί έναν ειδικό στόχο της τουριστικής βιομηχανίας, αφού υπολογίζεται ότι μόνο οι εγχώριοι τουρίστες επισκέπτες θρησκευτικών μνημείων υπερβαίνουν τις 300.000 κάθε χρόνο. Με κέντρο τις Μητροπόλεις, τις μεγάλες ενορίες των μεγάλων πόλεων αλλά και διάφορες θρησκευτικές οργανώσεις, διοργανώνονται επισκέψεις σε θρησκευτικούς τόπους, είτε με αφορμή κάποια θρησκευτική εορτή, εκδήλωση ή τελετή, είτε όχι. Η συμβολή του

θρησκευτικού τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντική. Όλοι οι νομοί της χώρας κατέχουν κειμηλιακούς θησαυρούς και κατά συνέπεια, οι ροές του θρησκευτικού τουρισμού έχουν τον προσανατολισμό «κέντρο προς περιφέρεια» ή είναι κυρίως «μητροπολιτικής προέλευσης». Η μεγάλη χωρική διασπορά των θρησκευτικών μνημείων βοηθά στην ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού ως περιφερειακή οικονομική δραστηριότητα και την οικονομική ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων και μειονεκτικών περιοχών. (Πολύζος και Αραμπατζής 2006).

Η ανάληψη πρωτοβουλιών με διεθνή χαρακτήρα, όπως η πρόσφατη πρωτοβουλία με την επωνυμία «Τα βήματα του Αποστόλου Παύλου στην Ελλάδα», μπορεί να βοηθήσουν σημαντικά τον θρησκευτικό τουρισμό στην Ελλάδα, να δημιουργήσουν το ανάλογο ενδιαφέρον για την προσέλκυση τουριστών από χώρες του εξωτερικού και να αυξήσουν την «εξωστρέφεια» του φαινομένου. Η ύπαρξη πολλών θρησκευτικών προορισμών εντός των νομών της χώρας αποτελεί πλεονέκτημα και δημιουργεί προϋποθέσεις για συνέργεια και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος με άλλες μορφές τουρισμού. Για την ανάδειξη όλων των μορφών και των εκφράσεων του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα απαιτείται η ενεργός εμπλοκή και η συμπαράσταση της Εκκλησίας, αφού στις περισσότερες οι θρησκευτικοί πόροι και «πόλοι έλξης» είναι θρησκευτικά ενεργοί.

2.2 Το Εθνικό Πάρκο Πρεσπών ως παράδειγμα εναλλακτικού τουρισμού στην ελληνική ύπαιθρο

Το 1974, η περιοχή των Πρεσπών κηρύχθηκε Εθνικός Δρυμός, δηλ. φυσική περιοχή με ιδιαίτερη οικολογική σημασία λόγω της σπανιότητας της χλωρίδας και της πανίδας της και εν γένει του φυσικού περιβάλλοντός της. Πρόκειται για τον μεγαλύτερο εθνικό δρυμό στην Ελλάδα, με έκταση 250 km². Η Μικρή Πρέσπα, με επιφάνεια 47,35 km², είναι μια μακρόστενη, μεσοτροφική λίμνη με μέγιστο βάθος 8,5m. Ο λόγος που κάνει τη συγκεκριμένη λίμνη όμως τόσο σημαντική όσο και γνωστή ανά τον κόσμο είναι οι αποικίες αργυροπελεκάνων και ροδοπελεκάνων που φιλοξενεί. Τα πουλιά αυτά που είναι από τα σπανιότερα, μαζί με τους ερωδιούς, τις λαγγόνες και τους κορμοράνους κάνουν την περιοχή έναν από τους

σημαντικότερους υδροβιότοπους της Ευρώπης. Χάρη στη ποικιλία των φυσικών χαρακτηριστικών που τη διακρίνει και το μικροκλίμα της συντηρεί 1300 είδη φυτών, 46 είδη θηλαστικών, 11 είδη αμφίβιων, 22 είδη ερπετών και 260 είδη πουλιών. Γι' αυτό τον λόγο υπάρχουν ειδικά διαμορφωμένα παρατηρητήρια πουλιών, από τα οποία, οι επισκέπτες μπορούν να παρατηρήσουν όχι μόνο τους πελεκάνους και τα σπάνια είδη πουλιών αλλά και την υπόλοιπη πανίδα προσφέροντάς τους αξέχαστες εμπειρίες. Υπάρχει βέβαια και η δυνατότητα συμμετοχής στις «ημέρες παρατήρησης πουλιών» που διοργανώνονται από την Εταιρία Προστασίας Πρεσπών έτσι ώστε οι επισκέπτες να έχουν και μια «επιστημονική» εμπειρία. Η περιοχή έχει κρατήσει το παραδοσιακό της ύφος καθώς όλοι οι οικισμοί είναι παραδοσιακά χτισμένοι. Στις όχθες της λίμνης του χωριού των Ψαράδων οι ταξιδιώτες θα συναντήσουν ορισμένα από τα πιο σημαντικά βυζαντινά μνημεία της περιοχής, τις περίφημες βραχογραφίες, τις οποίες όμως μπορούν να θαυμάσουν μόνο με βάρκα. Οι τουρίστες μπορούν να εκμεταλλευτούν τις ξεναγήσεις που διοργανώνονται στον εθνικό δρυμό και έτσι να αποκτήσουν μια «εκ των έσω» εμπειρία και γνώση της περιοχής. Επίσης, οι επισκέπτες μπορούν να κάνουν το γύρο της Μικρής Πρέσπας διασχίζοντας τοπικό μονοπάτι που ξεκινάει και καταλήγει στο χωριό Πύλη. Με μήκος 18 χλμ. και διάρκεια 6 ώρες έχει μέτριο βαθμό δυσκολίας και ύστερα μπορούν, από το ακρωτήριο Ρώτι να θαυμάσουν τη θέα της Μεγάλης Πρέσπας. Σε μικρή απόσταση από 'κει το χιονοδρομικό κέντρο της Βίγλας προσφέρει στους τουρίστες διέξοδο για σπορ. Παράλληλα η γαστρονομία παίρνει άλλο νόημα στις παραδοσιακές ταβέρνες της περιοχής, όπου οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να γευτούν ντόπια γριβάδια και τσιρόνια των λιμνών. Τα πασίγνωστα φασόλια Πρεσπών αποτελούν απαραίτητο συνοδευτικό των γευμάτων, ενώ οι πίτες που φτιάχνονται θα ταξιδέψουν τους τουρίστες σε μέρη και θα τους θυμίσουν εμπειρίες που δεν θα ζήσουν αλλού. Απαραίτητο συνοδευτικό είναι το τσίπουρο, το οποίο είναι δύσκολο να αντισταθεί κανείς και η προμήθεια φασολιών και κόκκινων πιπεριών σε πολλές εκδοχές που θα βρουν στα παραδοσιακά μαγαζιά και παντοπωλεία της περιοχής. Το πολύ-πολιτισμικό στοιχείο της περιοχής αποτυπώνεται κυρίως στην τοπική μουσική και στους τοπικούς χορούς όπου συνυπάρχει ο Μακεδονίτικος ήχος, ο Ηπειρώτικος και ο προσφυγικός (Μικρασιατικός – Ποντιακός – Θρακικός). Ο εορτασμός των τοπικών αγίων

αποτελούν τα τοπικά πανηγύρια που διοργανώνονται στα χωριά της περιοχής ενώ ραντεβού δίνει ο καλλιτεχνικός κόσμος της χώρας κάθε χρόνο στη διοργάνωση του Φεστιβάλ Πρεσπών που διοργανώνεται κάθε χρόνο το τελευταίο σαββατοκύριακο του Αυγούστου με τη συμμετοχή σημαντικών καλλιτεχνικών προσωπικοτήτων της χώρας μας.

2.3 Η συνεισφορά του εναλλακτικού τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη

Τα τελευταία χρόνια εξαιτίας των αρνητικών σχολίων που αποδίδονται στο μαζικό τουρισμό, πολλά κράτη διαμορφώνουν την πολιτική τους προς την ενθάρρυνση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αναζητώντας έτσι μια λύση για τα μακροχρόνια προβλήματα που έχουν προκληθεί από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη. Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα και τα καταναλωτικά του πρότυπα, που κατευθύνονται στην αναζήτηση της αυθεντικότητας και στην συναναστροφή του με την παρθένα φύση και τον αυτόχθονα πολιτισμό, περικλείουν ιδιαίτερη σημασία στην προστασία της κοινωνίας, του πολιτισμού και του περιβάλλοντος της περιοχής υποδοχής τουριστών, συνεισφέροντας έτσι στην αειφόρο ανάπτυξη και στη μακροβιότητα των υπαρχόντων πόρων. Ως εκ τούτου, ο εναλλακτικός τουρισμός υποδεικνύει περιορισμούς αναφορικά με τη φέρουσα ικανότητα μιας τουριστικής περιοχής και μπορεί να θεωρηθεί ως τουρισμός μειωμένων αρνητικών επιπτώσεων. Αυξημένη είναι μέσω του εναλλακτικού τουρισμού η διασύνδεση του τουριστικού τομέα με άλλους τομείς της οικονομίας, π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία και χειροτεχνία. Απ' την άλλη, υπάρχει μειωμένη διαρροή χρημάτων από την τοπική οικονομία για λόγους όπως αγορά εισαγόμενων προϊόντων, εξάρτηση από ξένους οργανωτές ταξιδιών και απασχόληση αλλοδαπών στην ντόπια βιομηχανία, δημιουργώντας έτσι υψηλούς οικονομικούς δεσμούς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει τη μετανάστευση των ντόπιων κατοίκων, και ιδιαίτερα της νέας γενιάς, στα μεγάλα αστικά κέντρα. Διαμέσου της ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού τα τουριστικά οφέλη και οι ζημιές διανέμονται πιο ισάξια μέσα στην τοπική κοινωνία, επιτρέποντας έτσι ένα μεγαλύτερο μέρος του ντόπιου πληθυσμού να ωφελείται από την αναπτυξιακή διαδικασία, αντί να λαμβάνει μόνο το φορτίο των ζημιών. Όμως γεννάται το ερώτημα: *Μπορεί η ανάπτυξη μιας τουριστικής περιοχής να ξεκινήσει και να ολοκληρωθεί εσωτερικά της κοινότητας υποδοχής τουριστών, όπως επιτάσσει ο εναλλακτικός τουρισμός ή κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό;*

Η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα είναι διφορούμενη. Στις περιπτώσεις που η ενδογενής τουριστική ανάπτυξη δεν είναι δυνατή, οι κυβερνήσεις πρέπει να καταβάλλουν προσπάθειες για να διατηρηθεί ο μεγαλύτερος έλεγχος της ανάπτυξης από τον ντόπιο πληθυσμό, επιχειρώντας να αυξήσουν τη συμμετοχή της ντόπιας κοινωνίας στην αναπτυξιακή διαδικασία, π.χ. με τη χορήγηση κινήτρων για επενδύσεις σε τοπικούς επιχειρηματίες και με νομοθεσία που να αυξάνει τις ευκαιρίες για εργασία των ντόπιων κατοίκων. Εναλλακτικά, εάν ο προορισμός έχει τη δυνατότητα και τους οικονομικούς πόρους για ενδογενή ανάπτυξη, η κυβέρνηση πρέπει να ενθαρρύνει τους ντόπιους κατοίκους να επενδύσουν στην τουριστική βιομηχανία και να προσπαθήσουν να αξιοποιήσουν λογικά τους διαθέσιμους κοινωνικοπολιτιστικούς και περιβαλλοντολογικούς πόρους.

Κεφάλαιο 3^ο

3.1 Μαζικός τουρισμός vs εναλλακτικός τουρισμός

Ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται ως διαμετρικά αντίθετος του μαζικού, με τον εναλλακτικό να εμφανίζεται ως καλός και ο μαζικός ως κακός (Pearce, 1992). Η πλειοψηφία των αρνητικών συνεπειών της τουριστικής ανάπτυξης προκύπτει από το μαζικό τουρισμό, για το λόγο ότι συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστών, απαιτεί επενδύσεις μεγάλης κλίμακας και λιγότερη συμμετοχή της ντόπιας κοινωνίας στην αναπτυξιακή διαδικασία (Ανδριώτης, 2002). Οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού είναι πιο έκδηλες για τους τουριστικούς προορισμούς, γιατί ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από συγκέντρωση υποδομής και τουριστών στο χρόνο και στον τόπο, εμφανιζόμενοι με λιγότερη ευαισθησία στους εγχώριους πλουτοπαραγωγικούς πόρους εξ' αιτίας του εντατικού τύπου τουριστικής ανάπτυξης και της συμπεριφοράς των τουριστών που προσελκύονται από φθηνές αγοραστικές επιλογές (Κοκκώσης 1996). Ο Πίνακας 1 επιχειρεί μία συνοπτική παρουσίαση χαρακτηριστικών του μαζικού τουρισμού και του εναλλακτικού τουρισμού, αναφορικά με τις γενικές του έννοιες, τις τουριστικές αναπτυξιακές στρατηγικές που υιοθετούνται, το πλαίσιο λογικής που ακολουθείται και τις διαθέσεις του τουρίστα.

Διαφορές μαζικού έναντι ήπιου τουρισμού

Μαζικός τουρισμός	Εναλλακτικός και Ήπιος τουρισμός
A. Γενικές έννοιες	
Απερίσκεπτος	Συνετός
Απεχθής	Αμυντικός
Επιθετικός	Επιφυλακτικός
Γρήγορος/ορμητικός	Αργός/στοχαστικός
Υψηλών ρυθμών	Χαμηλών ρυθμών
Ανεξέλεγκτος	Ελεγχόμενος
Ασυντόνιστος	Συντονισμένος
Υπερβολικός	Μετριοπαθής
Βραχυπρόθεσμος	Μακροπρόθεσμος
Ειδικού ενδιαφέροντος	Γενικού ενδιαφέροντος
Εξωτερικά ελεγχόμενος	Ελεγχόμενος από τον τοπικό πληθυσμό
Μικρής αντοχής	Μεγάλης αντοχής
Ευαίσθητος στην τιμή	Ευαίσθητος στην αξία
Ποσοτικός	Ποιοτικός
Αυξανόμενος	Αναπτυσσόμενος
B. Τουριστικές αναπτυξιακές στρατηγικές	
Ανάπτυξη χωρίς σχεδιασμό	Σχεδιασμός πριν από την ανάπτυξη
Θεώρηση στις αναπτυξιακές μελέτες	Θεώρηση στην νοοτροπία
Κάθε κοινότητα σχεδιάζει για τον εαυτό της	Κεντρικός σχεδιασμός για μεγάλες περιοχές
Άναρχη ανάπτυξη	Συγκέντρωση της ανάπτυξης σε ορισμένες περιοχές
Τυχαία και διάσπαρτη ανέγερση οικοδομημάτων	Συντήρηση του εδάφους, συγκεντρωτική ανέγερση οικοδομών, διατήρηση ελεύθερου χώρου
Εντατική εκμετάλλευση της ιδιαίτερης αξίας των τοποθεσιών	Σεβασμός στην ιδιαίτερη αξία της κάθε τοποθεσίας
Ανάγερση αυξανόμενου αριθμού κτηρίων	Εκμετάλλευση και βελτίωση των κτηρίων που ήδη υπάρχουν
Κατασκευές για αόριστη ζήτηση	Καθορισμός ορίων στην εξάπλωση
Ανάπτυξη τουρισμού σε όλες τις περιοχές	Ανάπτυξη τουρισμού μόνο σε κατάλληλες περιοχές και όπου υπάρχει διαθέσιμος εγχώριος πληθυσμός

Ανάθεση της τουριστικής
ανάπτυξης σε εξωγενείς
παράγοντες
Χρησιμοποίηση όλου του
διαθέσιμου εργατικού
δυναμικού

Αποτίμηση οικονομικών
πλεονεκτημάτων

Θεώρηση του αγροτικού
πληθυσμού μόνο ως κτηματιών
και εργατικού δυναμικού
Εγκατάλειψη των ζημιών στην
κοινωνία
Ευμενής αντιμετώπιση της
ιδιωτικής μεταφοράς

Διασφάλιση ευκολιών για την
μεγιστοποίηση της ζήτησης
Απομάκρυνση φυσικών
φραγμών
Αστική αρχιτεκτονική

Γενικός αυτοματισμός
τουριστικών θέρετρων

Γ. Πλαίσιο πολιτικής

Εξασφάλιση συγκεντρωτικών
αφίξεων

Πρόσληψη προσωπικού μη
αποδεδειγμένων ικανοτήτων

Πώληση μετά δυσκολίας
Θεώρηση του τουρισμού ως
οικονομικής πανάκειας

Ευκαιρίες για λήψη αποφάσεων και
συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού
Ανάπτυξη σχεδιασμένη σύμφωνα με τις
δυνατότητες της περιοχής για τουρισμό
τοπικά ελεγχόμενο
Αποτίμηση όλων των οικονομικών,
οικολογικών και κοινωνικών
πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων

Διατήρηση και ενθάρρυνση της γεωργίας

Πληρωμή ζημιών από τον δράστη

Ενθάρρυνση των τοπικών μέσων μεταφοράς

Διασφάλιση ευκολιών για μεσαίου
μεγέθους ζήτηση

Διατήρηση φυσικών φραγμών
Τοπική αρχιτεκτονική

Επιλεκτική τεχνητή ανάπτυξη, ενθάρρυνση
μη τεχνητών τουριστικών προορισμών

Εναλλασσόμενες διακοπές

Βελτίωση εκπαίδευσης των ατόμων με
υπεύθυνες θέσεις στον τουρισμό

Πώληση "εκ καρδίας"
Αναζήτηση νέων επιλογών και τουριστικών
εναλλαγών

Πηγή: Krippendorf, 1982

Διαφορές μαζικού έναντι ήπιου τουρισμού

Μαζικός τουρισμός

Εναλλακτικός και Ήπιος τουρισμός

Δ. Διαθέσεις του τουρίστα απέναντι στο ταξίδι

Μαζικός τουρισμός

Μοναχικό ταξίδι με φίλους ή οικογένεια

Έλλειψη χρόνου

Αφθονία χρόνου

Ταχύτατα μέσα μεταφοράς

Κατάλληλα μέσα μεταφοράς

Προσχεδιασμένο δρομολόγιο

Αυθόρμητο δρομολόγιο

Έμπνευσμένο εξωτερικά

Έμπνευσμένο εσωτερικά

Εισαγόμενος τρόπος ζωής

Εγχώριος τρόπος ζωής

"Θεάματα"

Βιώματα

Άνετο και παθητικό ταξίδι

Δραστήριο και ενεργητικό ταξίδι

Μικρή ή και καθόλου νοητική

Προ-έρευνα για τον προορισμό

προετοιμασία

Απροθυμία εκμάθησης της

Προθυμία εκμάθησης της γλώσσας

γλώσσας

Αίσθηση ανωτερότητας

Θέληση για μάθηση

Ποικίλες αγορές

Αγορές δώρων

Αναμνηστικά

Μνήμες, ημερολόγια, νέες προοπτικές

Στιγμαίεις φωτογραφίες και

Φωτογραφία, σχεδίαση, ζωγραφική

καρτ ποστάλ

Θορυβώδεις διαθέσεις

Ήσυχες διαθέσεις

Πηγή: Krippendorf, 1982

3.2 Η Μηλιά ως πρότυπο εναλλακτικού τουρισμού στην Κρήτη

Η ιστορία της Μηλιάς χάνεται μέσα στους αιώνες. Πρωτοκατοικήθηκε στο τέλος του 16^{ου} αιώνα και διατηρήθηκε μέχρι τα μέσα του 17^{ου} αιώνα οπότε και ξεκληρίστηκε από τη χολέρα. Πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατοικήθηκε και πάλι, καθώς αποτελούσε για δώδεκα οικογένειες το ιδανικό καταφύγιο από τους κατακτητές, λόγω της θέσης της η οποία περιτριγυρίζεται από βουνά και σκεπάζεται από αιωνόβιες καστανιές. Μετά το τέλος του πολέμου εγκαταλείφθηκε οριστικά και έκτοτε χρησιμοποιούνταν μονάχα σαν βοσκότοπος με αποτέλεσμα να ερημώσει, όπως συνέβη με εκατοντάδες άλλους οικισμούς στην Κρήτη. Ελεύθερο κυνήγι, παράνομη υλοτομία, πυρκαγιές ήταν μερικά από τα δεινά για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Το 1982 λήφθηκε η απόφαση για την περιβαλλοντική αναβάθμιση και την ανασύλωση του μεσαιωνικού οικισμού από τον κ. Ιάκωβο Τσουρουνάκη και τον κ. Γιώργο Μακράκη. Είναι οι άνθρωποι που κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος της γης στον ερειπωμένο και επί χρόνια κατεστραμμένο οικισμό. Το 1990 και μετά από πολύχρονες προσπάθειες άδραξαν την ευκαιρία και υπέβαλαν μια ολοκληρωμένη πρόταση για επιχορήγηση τέτοιου είδους επενδύσεων, από το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα INTEREG 1. Παράλληλα με δικά τους κεφάλαια, άρχισαν το έργο της αναπαλαίωσης και ανακατασκευής του οικισμού που κράτησε τέσσερα ολόκληρα χρόνια. Αρχικά περιφράχτηκε η περιοχή, απαγορεύτηκε με δικαστική απόφαση το κυνήγι, απαγορεύτηκε η δίχως όρια βοσκή, άρχισαν σταδιακά να καλλιεργούνται τα πεζούλια με βιολογικά λαχανικά, δημιουργήθηκαν καινούρια πεζούλια στην απότομη πλαγιά του βουνού για να συγκρατηθεί το έδαφος από την διάβρωση, δημιουργήθηκαν συστηματικές καλλιέργειες, φυτεύτηκαν χιλιάδες δέντρα που ανήκουν σε ενδημικά είδη και δημιουργήθηκε στα καίρια σημεία, περιμετρικά του οικισμού, ζώνη πυρόσβεσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περίπτωση της Μηλιάς, το δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης όπως και ο δρόμος που οδηγεί στον οικισμό, φτιάχτηκαν από τους ιδιοκτήτες οι οποίοι εκ των υστέρων έλαβαν από το δήμο μέρος του ποσού που δαπάνησαν.

Τον Απρίλιο του 1994 η Μηλιά άρχισε να δέχεται τους πρώτους επισκέπτες. Ο οικισμός αυτός έχει καταφέρει να κάνει γνωστό τον οικότουρισμό στην Κρήτη. Αποτελεί έναν κύριο προορισμό πολλών Ελλήνων και άλλων πολιτών από ξένες

χώρες γιατί παρέχει και προάγει τον φυσιολατρικό και οικολογικό τουρισμό. Το βασικό της στοιχείο είναι το εξαιρετικά ήσυχο περιβάλλον μέσα από το οποίο ο επισκέπτης καλείται να εμπνευστεί, να βιώσει την παραμονή του, να ξεκουραστεί. Η Μηλιά βρίσκεται στα ημιορεινά (500 μ. υψόμετρο) σε μια εξοχική τοποθεσία της επαρχίας Κισσάμου του νομού Χανίων, χτισμένη στην πλαγιά του βουνού που σχηματίζει μια μικρή κοιλάδα. Ο χώρος γύρω από τον οικισμό είναι περίπου 1.200 στρέμματα, ένας τόπος με εξαιρετική ησυχία και μοναδική αρμονία. Η φιλοσοφία της Μηλιάς είναι η διατήρηση του κύκλου της ζωής με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον και τον άνθρωπο με γνώμονα την κριτική παράδοση και την ιστορία του τόπου. Τα φυσικά προϊόντα και οι καρποί της γης ανακυκλώνονται, ενώ για τα υπόλοιπα υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι χρήσης. Την διασχίζει ένα ρυάκι που είναι και το φυσικό σύνορο ανάμεσα στις δύο πλαγιές, που έχουν διαφορετική σύσταση και βλάστηση. Αυτά είναι και τα στοιχεία που χαρίζουν στον τόπο μία τόσο μεγάλη ποικιλία χλωρίδας. Από την μία τα σχιστολιθικά πετρώματα με τις καστανιές, τα πλατάνια, τις βελανιδιές και τις κουμαριές, από την άλλη τα ασβεστολιθικά με τα αρωματικά φυτά, τα σπάρτα, τις ελιές, τις αχλαδιές, τις χαρουπιές και τους εντυπωσιακούς πέτρινους όγκους με τις τεράστιες κοιλότητες.

Η Μηλιά διαθέτει δεκατρία δωμάτια - σπίτια, διαφορετικά μεταξύ τους όσον αφορά τη διακόσμηση και την ατμόσφαιρα γενικότερα. Η αισθητική τους είναι λιτή και πλησιάζει το χωριάτικο ρουστίκ. Χτισμένα πάνω στα ερείπια των παλιών αγροτικών σπιτιών του οικισμού, με ντόπια υλικά - πέτρα και ξύλο - και διακοσμημένα με παλιά έπιπλα, διατηρούν αναλλοίωτα τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Σε κάποια από τα σπίτια, κομμάτι της αρχιτεκτονικής τους είναι τα βράχια που υπήρχαν σταθερά στη θέση τους και χρησιμοποιήθηκαν από τους παλαιούς κατοίκους της Μηλιάς ως κομμάτι τοίχου. Η αρμονία των σπιτιών με το φυσικό περιβάλλον θυμίζει χαμένους παραδείσους. Οι ανέσεις που παρέχουν είναι οι βασικές. Ο οικισμός διαθέτει περιορισμένο ηλεκτρικό ρεύμα από ηλιακή ενέργεια και μία γεννήτρια, επομένως το φως των κεριών είναι συνήθης πρακτική. Όλα τα δωμάτια διαθέτουν, εκτός των βασικών, και ορθοπεδικά - οικολογικά στρώματα, αυλή ή μπαλκόνι και αιώρες και ξαπλώστρες ηλιοθεραπείας για το καλοκαίρι. Το ζεστό νερό φτάνει στα σπίτια του οικισμού από μεγάλα

καζάνια που ζεσταίνονται με ξύλο ενώ θέρμανση εξασφαλίζεται παραδοσιακά με τζάκια και ξυλόσομπες. Επιπλέον, υπάρχει κτήμα με βιολογικά προϊόντα, καθώς και βιολογικό εστιατόριο. Η κουζίνα της είναι τόσο ταπεινή έτσι ώστε να αγγίζει τα όρια του gourmet. Στηρίζεται αποκλειστικά στα φρέσκα και ποιοτικά προϊόντα που παράγει ο τόπος και στην γαστρονομική κουλτούρα των Κρητικών όπου μέσα στους αιώνες έχει εμπλουτιστεί ακόμη και από τους κατακτητές της Κρήτης. Τα απόβλητα των δωματίων και του εστιατορίου φιλτράρονται με φυσικό τρόπο και παρέχουν ποτιστικό νερό σε πολλά δέντρα. Πολλά από τα υλικά επαναχρησιμοποιούνται και τα υπόλοιπα πηγαίνουν στην ανακύκλωση. Στις καλλιέργειες εφαρμόζονται βιολογικές μέθοδοι - παράγεται κοπριά από τα ζώα για φυσική λίπανση στον κήπο και στα δέντρα. Ποικίλες είναι οι δραστηριότητες που συμπληρώνουν το τουριστικό προϊόν, όπως :

- περπάτημα
- μαθήματα παραδοσιακής μαγειρικής
- μαθήματα ζωγραφικής
- δοκιμή κρασιών
- διαδρομές και περιηγήσεις σε έξι σηματοδοτημένα μονοπάτια
- ποδηλασία βουνού
- γνωριμία με την τοπική χλωρίδα
- συμμετοχή σε αγροτικές εργασίες
- ζύμωμα ψωμιού
- επιτραπέζια παιχνίδια
- βιβλία και μουσική σε ειδικό χώρο
- τυροκομία
- κλάδεμα - μάζεμα ελιάς
- τρύγος - πάτημα σταφυλιών
- παραγωγή τσικουδιάς

Επίσης υπάρχει ένα εντευκτήριο το οποίο μπορεί να φιλοξενήσει μέχρι ογδόντα άτομα για μικρά συνέδρια ή συγκεντρώσεις, καθώς και εξωτερικό αμφιθέατρο χωρητικότητας περίπου εξήντα ατόμων, το οποίο μπορεί να φιλοξενήσει πολιτιστικές εκδηλώσεις και μικρά συνέδρια. Ο παραδοσιακός οικισμός Μηλιά, στην Κίσαμο αποτελεί πρότυπο οικοτουρισμού αφού όχι απλά στηρίζεται στην παράδοση, το φυσικό περιβάλλον και την κουλτούρα του τόπου μας, αλλά έχει πετύχει την εξασφάλιση επισκεπτών, Ελλήνων και ξένων, και για τους δώδεκα μήνες του χρόνου. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι η Μηλιά είναι η πρώτη σοβαρή προσπάθεια οικοτουρισμού στην Κρήτη η οποία το 2003 κατάφερε να αποσπάσει το πρώτο βραβείο στο Διεθνή διαγωνισμό Οικοτουρισμού που διοργανώνεται από τον SKAL INTERNATIONAL. Το 2009 η Μηλιά επιλέχτηκε ανάμεσα στα 50 καλύτερα Resort οικολογικού χαρακτήρα στον κόσμο, από το National Geographic adventure magazine. Επίσης, την ίδια χρονιά επιλέχτηκε στην Blue list του ταξιδιωτικού περιοδικού Islands για την προσφορά της στον περιβαλλοντικά υπεύθυνο τουρισμό. (www.milia.gr)

3.3 Προτάσεις ευδοκίμησης εναλλακτικού τουρισμού στην Κρήτη

Το κρητικό τουριστικό προϊόν στρέφεται μεν αργά αλλά με σταθερά βήματα προς την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού με απώτερο σκοπό

- την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος
- την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός κ.λ.π.) βοηθούν στην ανάπτυξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης του νησιού καθώς είναι περιβαλλοντικά φιλικές και δεν λαμβάνουν εντατική μορφή.

Τα πλεονεκτήματα που έχει η Κρήτη σαν νησί γι' αυτού του είδους την ανάπτυξη είναι:

- **Άριστο κλίμα :** Το κλίμα αποτελεί βασικό θετικό παράγοντα στην ανάπτυξη του τουρισμού και η Κρήτη εμφανίζει ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα καθώς διαθέτει άριστο κλίμα με κύρια χαρακτηριστικά το πολύ υψηλό ποσοστό ηλιοφάνειας, το μεγάλης διάρκειας καλοκαίρι, που ξεκινά τον Απρίλιο και διαρκεί έως τον Οκτώβριο, και ταυτόχρονα τον πολύ ήπιο χειμώνα.
- **Ισχυρή γεωγραφική θέση - Νησιωτικός χαρακτήρας :** Η χωροθέτηση της Κρήτης στη μέση της Μεσογειακής λεκάνης, σε συνάρτηση με το μεγάλο μήκος της ακτογραμμής, συνιστούν σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι πολλών τουριστικών προορισμών παγκοσμίως. Το νησί της Κρήτης είναι το μεγαλύτερο σε έκταση νησί στην Ελλάδα. Πολλοί το χαρακτηρίζουν ως το πιο πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη στην περιοχή όχι μόνο της Ελλάδος αλλά και της Ευρώπης γενικότερα. Αυτή η ανάπτυξη μπορεί να προέλθει με την εκμετάλλευση των ισχυρών σημείων της νήσου, με αποτέλεσμα την προσέλκυση διαφορετικών πηγών επενδυτικού χαρακτήρα. Υπάρχουν πολλές περιοχές για ανάπτυξη ειδικότερα στο νότιο τμήμα του νησιού. Με τον κατάλληλο σχεδιασμό ανάπτυξης αυτών των περιοχών μπορούν να δημιουργηθούν υποδομές υψηλών προδιαγραφών τουρισμού ανταγωνιστικού σε παγκόσμιο επίπεδο. Ως ισχυρό σημείο μπορεί να θεωρηθεί η γεωγραφική θέση της Κρήτης που μπορεί να ενισχύσει την ανάπτυξη του εμπορίου των Νομών της π.χ.

με καταλληλότερες υποδομές όπως μεγαλύτερο διεθνές αεροδρόμιο και λιμάνι το οποίο θα αποτελέσει τη νότια πύλη της Ευρώπης.

- **Υψηλό επίπεδο και επάρκεια φυσικών και ανθρωπογενών πόρων :** Η Κρήτη, έχει να επιδείξει ένα μοναδικό και υψηλής οικολογικής αξίας φυσικό περιβάλλον (προστατευόμενες περιοχές και περιοχές φυσικού κάλλους, ενδημική πανίδα και χλωρίδα, σπάνια οικοσυστήματα, όμορφες και εξαιρετικά καθαρές παραλίες, άθικτα φυσικά τοπία) καθώς και μεγάλο πλούτο ανθρωπογενών πόρων (παγκόσμιας φήμης και σπουδαιότητας αρχαιολογικά μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί και σύνολα, μοναδικότητα ηθών, εθίμων και φιλόξενη ατμόσφαιρα), στοιχεία που συνθέτουν ένα μείγμα δυνατών πόρων έλξης επισκεπτών απ'όλο τον κόσμο.
- **Ισχυρή παραγωγική δομή :** Το νησί είναι ιδιαίτερα γνωστό για την παραγωγή ποιοτικών αγροτικών προϊόντων (ορισμένα εκ των οποίων είναι χαρακτηρισμένα ως ΠΟΠ με ιδιαίτερη φήμη όπως το ελαιόλαδο Θραψανού, Αρχανών, Βιάννου, η γραβιέρα Κρήτης, το κρασί Πεζών, Αρχανών κ.λ.π.) και την γαστρονομία του που μπορούν είτε να διαθέτουν στην τουριστική αγορά είτε να αποτελέσουν αυτόνομο τουριστικό προϊόν. Σημειώνεται ότι η κρητική κουζίνα απολαμβάνει ιδιαίτερης αναγνώρισης διεθνώς και αποτελεί σημαντικό αλλά ανεκμετάλλευτο έως σήμερα τουριστικό πόρο. Μάλιστα, σύμφωνα με έρευνα της ICAP (2001), η αυθεντική τοπική κουζίνα κατατάσσεται μεταξύ των βασικών κριτηρίων επίσκεψης. Μάλιστα, με βαθμολογία από το 1 έως το 3 παίρνει την τιμή 2.216.
- **Επαρκείς τουριστικές υποδομές διαμονής :** Η Κρήτη διαθέτει υψηλής ποιότητας και ποικιλίας ξενοδοχεία και καταλύματα αλλά και εστιατόρια, κέντρα εστίασης και καφεενεία, γνωστά για τις άριστες υπηρεσίες που προσφέρουν στην πλειοψηφία τους. Σημειώνεται ότι ενώ για την Ελλάδα το ποσοστό ξενοδοχειακού δυναμικού στις κατηγορίες Α' και Πολυτελείας είναι 31% , το αντίστοιχο ποσοστό της Κρήτης είναι υψηλότερο της τάξης περίπου του 40%, ενώ στην Ανατολική Κρήτη

(Ν. Ηρακλείου – Ν. Λασιθίου) φθάνει κοντά το 50% (48,68%, 1999). Επίσης, υπάρχει μίγμα κατηγοριών ξενοδοχείων, συμπεριλαμβανομένων των ενοικιαζόμενων δωματίων, το οποίο αντιστοιχεί με το μίγμα κοινωνικοοικονομικής διαστρωμάτωσης των πληθυσμών των ανεπτυγμένων χωρών, απ' όπου προέρχεται η συντριπτική πλειοψηφία τουριστών.

- **Υψηλή φήμη** : Το νησί της Κρήτης αποτελεί έναν κλασσικό τουριστικό προορισμό παγκοσμίου φήμης με τους επισκέπτες να έχουν διαμορφώσει την εικόνα ενός ασφαλούς και φιλικού προορισμού. Η εικόνα αυτή μεταφέρεται και μεταδίδεται στη χώρα προέλευσής τους, γεγονός που συνιστά έμμεση, αλλά ουσιαστική και αποτελεσματική διαφήμιση.

- **Ικανοποιητικό επίπεδο επαναλαμβανόμενου τουρισμού:** Η επαναληψιμότητα της επίσκεψης των τουριστών ξεπερνά το 40%. Ο μέσος όρος προηγούμενων επισκέψεων ανέρχεται σε 3,5 φορές και αφορά κυρίως Σκανδιναβούς και Βέλγους. Διαπιστώνεται συνεπώς, ένας πυρήνας τακτικών επισκεπτών που παραδοσιακά προτιμούν το νησί για τις καλοκαιρινές διακοπές τους. Υψηλό ποσοστό εκπλήρωσης των προσδοκιών των τουριστών 86%, υψηλή πρόθεση για επαναληπτική επίσκεψη στο μέλλον 83%, πρόθεση επίσκεψης τον αμέσως επόμενο χρόνο 22% και σύσταση των ίδιων διακοπών σε φίλους και γνωστούς 76%.

- **Υψηλή τουριστική ζήτηση** : Και οι τέσσερις νομοί της Κρήτης, εμφανίζουν πολύ υψηλή τουριστική ζήτηση με αύξηση της τάξης του 10% ανά δεκαετία, με κυριότερες χώρες προέλευσης τις Ευρωπαϊκές. Επιπλέον αποτελεί πρώτο τουριστικό προορισμό της Ελληνικής Τουριστικής Αγοράς σε ότι αφορά τις διανυκτερεύσεις, με την πληρότητα να κυμαίνεται από 75% έως και 110% κατά την τουριστική περίοδο Απριλίου - Οκτωβρίου. Χαρακτηριστικά, αναφέρουμε εδώ, πόσο υψηλό είναι το ποσοστό εκπλήρωσης των προσδοκιών των τουριστών (86%) που επισκέπτονται το Ηράκλειο, καθώς και εκείνων που είναι πρόθυμοι (76%) να

συστήσουν το Ηράκλειο σε γνωστούς και φίλους ως ελκυστικό τουριστικό προορισμό.

- **Καταξιωμένος τουριστικός προορισμός :** Η Κρήτη γενικότερα κατέχει πρωτεύουσα θέση ως μαζικός τουριστικός προορισμός, ιδιαίτερα δημοφιλής για τον ήλιο, τη θάλασσα και τις παραλίες, μεταξύ άλλων περιοχών με κοινά χαρακτηριστικά στη Μεσογειακή λεκάνη. Η μεγάλη πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως ένα αξιόλογο συγκριτικό πλεονέκτημα. Η κατάλληλη εκμετάλλευση των ήδη υπαρχόντων ιστορικών, αρχαιολογικών και θρησκευτικών μνημείων (με την Κνωσό να αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο σε αριθμό επισκεπτών αρχαιολογικό χώρο της Ελλάδος) μπορεί να επιφέρει ευνοϊκότερο κλίμα για την ανάπτυξη του τουρισμού. Επίσης, η δημιουργία νέων αλλά και η αναστήλωση παλαιών μνημείων μπορεί να συμβάλλει στην διαμόρφωση ενός διαφορετικού χαρακτήρα του νησιού. Δηλαδή δίνοντας ζωή στην ιστορία και κατασκευάζοντας καινούρια μνημεία με βάση την ήδη υπάρχουσα πολιτιστική κληρονομιά δημιουργείται διαφορετικό κλίμα τουριστικής ανάπτυξης και υψηλότερης ποιότητας τουριστικό προϊόν.

- **Κατεξοχήν προορισμός πτήσεων Charters :** Ένα μεγάλο μέρος των αλλοδαπών τουριστών έρχονται με πτήσεις Charter, οι οποίες προσδιορίζονται από χαμηλότερο κόστος συγκριτικά με τις κανονικές, γεγονός το οποίο συνιστά σημαντικό πλεονέκτημα για το κρητικό τουριστικό προϊόν.

Οι ευκαιρίες που προσφέρονται είναι :

- **Δυνατότητες ανάπτυξης θεματικού τουρισμού :** Η Κρήτη διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως πλούσιο και σε πολλές περιπτώσεις άθικτο φυσικό περιβάλλον, άριστο κλίμα, αξιόλογους πολιτιστικούς και ανθρωπογενείς πόρους, ποιοτικά τοπικά προϊόντα, τοπική παράδοση κ.λ.π., τα οποία αποτελούν το θεμέλιο λίθο και τα απαιτούμενα συστατικά στοιχεία για την ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού (αθλητικός, φυσιολατρικός, θρησκευτικός, γαστρονομικός, κ.α.), ο οποίος διεθνώς σημειώνει έντονη ζήτηση. Η προώθηση του θεματικού τουρισμού

πρέπει να αποτελέσει πρώτη προτεραιότητα, αφού θα συμβάλλει στην διαφοροποίηση και στον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του, στην ανάδειξη και ανάπτυξη αναξιοποίητων αλλά με λανθάνουσα (τουριστική) δυναμική περιοχών της ενδοχώρας του Νομού, λειτουργώντας ανασχετικά στις τάσεις εγκατάλειψής της και συμβάλλοντας στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Με βάση την πρόταση του κ. Κυπριωτάκη (2005) «η Μεσόγειος παρουσιάζει σημαντικές ευκαιρίες περαιτέρω ανάπτυξης και θα πρέπει να υπερβούμε το παραδοσιακό πρότυπο τουρισμού “Ήλιος και Θάλασσα” και να προσανατολιστούμε σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού που θα σηματοδοτήσουν μια νέα περίοδο τουριστικής ανάπτυξης και τουριστικής πολιτικής για τον Ευρωπαϊκό και Μεσογειακό χώρο».

- **Πρώθηση διατροφής και γαστρονομίας ως “νέο τουριστικό προϊόν”.** Τουριστικό προϊόν με υψηλή προστιθέμενη αξία, η γαστρονομία αποκτάει ολοένα και μεγαλύτερη θέση στη διεθνή τουριστική αγορά. Τα κρητικά προϊόντα και η κρητική κουζίνα διεκδικούν σημαντικό μερίδιο σε αυτήν, λόγω της αναγνωρισμένης υψηλής τους ποιότητας και των ευεργετικών επιδράσεων στην ανθρώπινη υγεία. Προϊόντα όπως το λάδι, το κρασί, το μέλι, τα γαλακτοκομικά κ.λ.π. αλλά και οι μοναδικές γεύσεις της κρητικής κουζίνας, ανταποκρίνονται στο συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον της Διεθνούς Κοινότητας που αναζητά εκτός των άλλων την ποιότητα των τροφίμων και την ιδιαιτερότητα της τοπικής γαστρονομίας. Έτσι ο συνδυασμός αυτός μπορεί να αποτελέσει ένα νέο προϊόν και για τους τέσσερις νομούς με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα τόσο για τον τουρισμό, όσο και για την τοπική παραγωγή.
- **Αυξανόμενη σημασία των νέων τεχνολογιών στον τουρισμό :** Πάγιο αίτημα της εθνικής και κοινοτικής πολιτικής και στρατηγικής η υλοποίηση καινοτόμων δράσεων που βρίσκει απάντηση, εκτός των άλλων, στη διασύνδεση του τουρισμού με τις νέες τεχνολογίες. Και οι τέσσερις νομοί της Κρήτης διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα λόγω της ύπαρξης σπουδαίων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και υποδομών (ΙΤΕ, Τεχνολογικό Πάρκο, Πανεπιστήμιο, ΤΕΙ), τα οποία ήδη έχουν να επιδείξουν σπουδαίο έργο στον τομέα του τουρισμού : πληροφοριακά συστήματα

για τον τουρισμό, ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, πρωτοποριακές δράσεις στον τομέα της υγείας που συνδέονται με τον τουρισμό, ηλεκτρονική προβολή κ.λ.π.

- **Ολοκλήρωση βασικών έργων τεχνικής υποδομής :** Τεράστιας σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού είναι η ολοκλήρωση βασικών υποδομών, όπως η επίλυση του θέματος των αερομεταφορών (στην Ανατολική Κρήτη κυρίως). Από την προηγούμενη, επίσης, προγραμματική περίοδο εκκρεμεί η ολοκλήρωση σημαντικών τεχνικών έργων (βιολογικών, ΧΥΤΑ, έργων ύδρευσης) τα οποία θα αυξήσουν τη φέρουσα ικανότητα των περιοχών που θα εξυπηρετήσουν.
- **Τάσεις αύξησης του εγχώριου τουρισμού :** Αποτελεί σημαντική εξέλιξη διότι, εκτός των άλλων, ο εγχώριος τουρισμός (μαθητικός, εκπαιδευτικός, Τρίτης Ηλικίας, οικογενειακός) καταναλώνει περισσότερο κατά τη διάρκεια των διακοπών του. Για παράδειγμα, ο εγχώριος τουρισμός έχει τα περιθώρια να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια διότι : (α) το 95,5% των Ελλήνων παραμένει στη χώρα μας για διακοπές, (β) 8 στους 10 Έλληνες προτιμούν διακοπές του ήλιου και της θάλασσας, (γ) το έτος 2000 το 15,2% των αφίξεων στην Κρήτη ήταν ημεδαποί ενώ στην Ελλάδα 1 στους 4 είναι Έλληνες επισκέπτες.
- **Αξιοποίηση αναδυόμενων αγορών :** Τα ανεκμετάλλευτα τμήματα της ευρωπαϊκής και αμερικάνικης αγοράς, αλλά και νέες αγορές όπως της Κίνας και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, όπως έχει ήδη αναφερθεί, μπορούν να αποδώσουν σημαντική πρόσθετη τουριστική κίνηση. Προς την κατεύθυνση αυτή είναι αναγκαία η ανάπτυξη μιας συνεχούς και σοβαρής προσπάθειας μέσω ενός αποτελεσματικού μακροπρόθεσμου Σχεδίου Μάρκετινγκ. Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια είναι διάφορα ευνοϊκά για το νησί στοιχεία όπως : η γεωγραφική θέση, η οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών καθώς και το γεγονός ότι γενικότερα η Ελλάδα φαίνεται να εξασκεί μια μέσου επιπέδου έλξη στα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα αυτών των αγορών.

- Χρηματοδοτικές ευκαιρίες για τον τουρισμό :** Σύμφωνα με το Δ΄ ΚΠΣ σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο προβλέπεται ενίσχυση δράσεων του τουριστικού τομέα με στόχο τη μείωση της εποχικότητας, την αναβάθμιση της ποιότητας, τη διασύνδεση με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, τη διασύνδεση με τον πολιτισμό και την παράδοση και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Συγκεκριμένα χρηματοδοτικά κίνητρα δίδονται μέσω των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικών Περιοχών και Ειδικών Αγροτικών Περιοχών μέσω του Ε.Π. Αγροτικής Ανάπτυξης και Ανασυγκρότησης της Υπαίθρου 2007 – 2013 και του ΠΕΠ Κρήτης αντίστοιχα.
- Θετική εικόνα του κρητικού τουριστικού προϊόντος :** Ο νομός Ηρακλείου είναι ένας πολύ γνωστός τουριστικός προορισμός κυρίως για την ιστορία, τα μνημεία, τον πολιτισμό, τη θάλασσα και τις ακρογιαλιές της. Η εικόνα που έχει διαμορφωθεί για το τουριστικό προϊόν του νησιού είναι ιδιαιτέρως θετική και αυτό υπογραμμίζεται από διάφορα στοιχεία όπως : α) θεωρείται ασφαλής ταξιδιωτικός προορισμός β) χαρακτηρίζεται από υψηλό αίσθημα φιλοξενίας και γ) θεωρείται ότι έχει “ταυτότητα” και είναι “ξεχωριστή”. Αυτό συνεπώς που πρέπει να αποδείξουμε είναι η ποιοτική διάσταση και η διαφορετικότητα του τουρισμού της και να προβάλλουμε εκείνο το προϊόν το οποίο έχουμε έτοιμο και μπορούμε να προσφέρουμε σε άριστη ποιότητα και ανταγωνιστική τιμή.
- Επικράτηση του Ευρώ :** Η κυκλοφορία του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος στις χώρες της Ευρωζώνης αναμένεται να ενισχύσει την τουριστική δραστηριότητα μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. Η ευκαιρία εντοπίζεται στο ότι με την εισαγωγή του ευρώ αυξάνεται η δυνατότητα της άμεσης τιμολογιακής σύγκρισης του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Προκειμένου όμως να αποδειχθεί η εξέλιξη αυτή θετική για την τουριστική ανάπτυξη, θα πρέπει η ποιότητα των υπηρεσιών να είναι αντίστοιχη του ζητούμενου τιμήματος (value for money).

Συμπεράσματα

Ποικίλες αμφισβητήσεις έχουν εκδηλωθεί για το ρόλο και την πολιτική που ασκούν οι διάφοροι οργανισμοί, οι εταιρείες και τα αναπτυγμένα κράτη στην παγκόσμια τουριστική ανάπτυξη με συνέπεια να έχει ξεκινήσει μέσω του εναλλακτικού τουρισμού μια προσπάθεια δημιουργίας νέων τουριστικών προϊόντων που να σχετίζονται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και την ανάγκη της διατήρησης των ωφελειών από την τουριστική εκμετάλλευση στα χέρια της τοπικής κοινωνίας. Όπως υποστηρίζει ο Wheeler (1992) δημιουργήθηκε μια «Σχολή Διαλογισμού» που εξελίχθηκε σε μια ολοκληρωμένη μορφή ανάπτυξης, εντάσσεται στις ανάγκες των ντόπιων κατοίκων και βασίζεται στην ιδέα ότι οι αλλαγές της ζήτησης των τουριστών προς περιοχές που προσφέρουν εναλλακτικά προϊόντα, μπορούν να δώσουν λύσεις στις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού.

Παρόλο όμως που ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται ως ήπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης με πολλά οφέλη για ένα τουριστικό προορισμό αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχει και αρνητικές επιπτώσεις. Συγκεκριμένα δεν υπάρχει καμία μορφή τουρισμού χωρίς αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του ποδηλατικού τουρισμού που ενώ αρχικά προωθήθηκε ως μια μορφή περιήγησης με μη καταστρεπτικές συνέπειες στο περιβάλλον, στη συνέχεια αποδείχτηκε ότι βλάπτει τη χλωρίδα και την πανίδα των περιοχών που επισκέπτονται οι ποδηλάτες, αφού οι τροχοί του ποδηλάτου μπορεί να καταστρέψουν πολλά φυτά και ο θόρυβος να απομακρύνει πολλά ζώα και πτηνά. Αυτονόητο είναι ότι παρόλο που ο εναλλακτικός τουρισμός επιχειρεί να μειώσει πολλά από τα περιβαλλοντολογικά προβλήματα του συμβατικού μαζικού τουρισμού, θεωρείται περισσότερο βλαβερός από τη μη ανάπτυξη. Όπως σημειώνει ο Wheeler (1991) οι επενδύσεις μικρής κλίμακας απευθύνονται σε μικρούς αριθμούς τουριστών και ενώ αυξάνουν το κέρδος σε ορισμένες ομάδες κατοίκων, επενδυτών και κρατικών φορέων, έχουν μικρά οφέλη αναφορικά με τη δημιουργία εσόδων και θέσεων εργασίας. Συνεπώς οι τουριστικοί επενδυτές και οι φορείς της ανάπτυξης πρέπει να προσδιορίσουν τις προτιμήσεις τους για μικρής ή μεγάλης κλίμακας επενδύσεις σύμφωνα με τα είδη των τουριστών που θέλουν να προσελκύσουν (εναλλακτικά ή μη), τα κεφάλαια που διαθέτουν και το επίπεδο του

επιθυμητού ελέγχου και της συμμετοχής της ντόπιας κοινωνίας στην τουριστική διαδικασία. Όμως, ακόμη και εάν όλοι οι τουριστικοί προορισμοί επιτύχουν να μειώσουν τον αριθμό των τουριστών που τις επισκέπτονται, αυτό δεν θα αποτελέσει λύση, αφού η ενεργή τουριστική ζήτηση θα ξεπεράσει την προσφορά (Wheeller 1991).

Ανακεφαλαιώνοντας αναφέρουμε ότι ο εναλλακτικός τουρισμός δεν μπορεί να αντικαταστήσει το συμβατικό μαζικό τουρισμό. Γι' αυτό οι αναπτυξιακές προσπάθειες πρέπει να εστιαστούν στην προώθηση ενός πιο κατάλληλου τύπου μαζικού τουρισμού που να συνεισφέρει στην ελαχιστοποίηση των κυρίαρχων αρνητικών συνεπειών. Όπως δηλώνουν ορισμένοι συγγραφείς (Andriotis 2001, Wheeler 1992) ο μαζικός τουρισμός είναι αναπόφευκτος εξαιτίας της μεγάλης τουριστικής ζήτησης και λόγω των τεραστίων επενδύσεων που έχουν γίνει σε μαζικού τύπου τουριστικά καταλύματα. Συνεπώς αυτό που απαιτείται είναι να καταβληθούν προσπάθειες ώστε να γίνει το συμβατικό πιο βιώσιμο (Godfrey 1993). Όμως υπάρχουν προορισμοί που έχουν μεγάλες προοπτικές για την προώθηση εναλλακτικών προτύπων τουριστικής ανάπτυξης και πρέπει να καταβάλλουν υπέρογκες προσπάθειες για να αποφύγουν τη μαζικοποίηση της τουριστικής βιομηχανίας και τις επακόλουθες αρνητικές της συνέπειες.

Βιβλιογραφία

1. Σωτηριάδης Μάριος, Φαρσάρη Ιωάννα (2009). *Εναλλακτικές ειδικές μορφές τουρισμού. Σχεδιασμός Management και Marketing*
2. Αποστολόπουλος Κων/νος, Σδράλη Δέσποινα (2009). *Εναλλακτικός και ήπιος τουρισμός υπαίθρου: θεωρητική προσέγγιση και εφαρμογές.*
3. Fennell David, Αποστολοπούλου Αντιγόνη, Καραγιάννης Στέφανος (2001). *Οικοτουρισμός.* Αθήνα: Έλλην.
4. Κομίλης, Παναγιώτης (2001). *Οικοτουρισμός: η εναλλακτική προοπτική αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης.* Αθήνα: Προπομπός.
5. Ηγουμενάκης, Νικόλαος (2000). *Τουρισμός και ανάπτυξη.* Αθήνα: Interbooks.
6. Κοκκώσης Χάρης, Τσάρτας Πάρις, Γκρίμπα Ελευθερία (2011). *Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού : ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού.* Αθήνα: Κριτική.
7. Αγγελόπουλος Κ., Μπεριάτος Ηλίας, Ψαλτόπουλος Δημήτριος (2003). *Περιβάλλον και ανάπτυξη της υπαίθρου :οικονομικές, γεωγραφικές και περιβαλλοντικές πτυχές.* Αθήνα: Θεμέλιο.
8. Γαλάνη-Μουτάφη Βασιλική (2002). *Έρευνες για τον τουρισμό στην Ελλάδα & την Κύπρο: Μια ανθρωπολογική προσέγγιση.* Αθήνα: Προπομπός.
9. Τσάρτας, Πάρις (1996). *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό.* Αθήνα: Εξάντας.
10. Τσάρτας, Πάρις, Κοκκώσης, Χάρης (1999). *Ανάπτυξη και περιβάλλον στον τουρισμό.* Πάτρα: Ε.Α.Π.

Sites

1. <http://thepaper.gr/%CE%BD%CE%AD%CE%BF-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE/>
2. http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_economy_4_21/02/2013_511861
3. <http://www.etmagazine.eu/>
4. <http://www.espa.gr/el/Pages/Proclamationsfs.aspx?item=1493>
5. <http://www.prd.uth.gr/uploads/publications/2004/4a0a4499ab72092f70096b2af6e37f4b444d10de.pdf>
6. http://www.solon.org.gr/downloads/prasino_epixeirein_221_280_2.pdf
7. Πηγή φωτογραφικού υλικού της Μηλιάς: <http://www.milia.gr/>
8. Πηγή φωτογραφικού υλικού Πάρκου Πρεσπών:
http://www.lastoffertravel.gr/post.php?post_id=19
http://www.spp.gr/spp/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=15&lang=el
9. Η φωτογραφία του εξωφύλλου είναι επηρεασμένη από την αφίσα του 1^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για τον Εναλλακτικό Τουρισμό που έλαβε χώρα στην Αθήνα τον Μάρτιο του 2012. Πηγή: <http://www.europeanexpo.gr/en/>